

ВІЙСЬКО

№04 | 106 | 2009

УКРАЇНИ

Лейтенанти
у війську:
з думками про
їхнє майбутнє

4

Чи повернеться
втрачене
«Бесстрашие»?

12

Битва на Синіх
водах: велика
«шахівниця»
Князя Ольгерда

32

VI МІЖНАРОДНА СПЕЦІАЛІЗОВАНА ВИСТАВКА

ЗБРОЯ ТА БЕЗПЕКА

30 вересня
3 жовтня
2009 р.

- Бойова та службово-штатна зброя
- Цивільна зброя: мисливська зброя, спортивна зброя, зброя самооборони
- Музейна, антикварна (історична) зброя
- Холодна зброя
- Оптика та спорядження
- Боєприпаси (патрони, кулі, гранати)
- Вибухові речовини та піротехнічні засоби
- Стрілецькі тренажери та аксесуари
- Військова техніка. Модернізація та ремонт бойової техніки й озброєння
- Системи пошуку цілі й керування озброєнням
- Засоби бронезахисту. Обмундирування. Екіпірування. Тактичне спорядження. Амуніція. Спецматеріали
- Антитерористичні засоби та обладнання
- Засоби виявлення і нейтралізації вибухових пристроїв
- Обладнання для прикордонного і митного контролю
- Спеціальні технічні засоби для спецпідрозділів і фахівців
- Технічні засоби розвідки і контролю
- Криміналістична техніка
- Технології та техніка подвійного використання
- Засоби зв'язку і захисту інформації
- Засоби забезпечення охорони
- Спеціальні транспортні засоби

ЗА ПІДТРИМКИ:

МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВА ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

МІЖНАРОДНИЙ ВИСТАВКОВИЙ ЦЕНТР
Україна, 02660, м. Київ
Броварський пр-т, 15, М "Лівобережна"

☎ +380 44 201-11-63
✉ zbroya@iec-expo.com.ua
www.tech-expo.com.ua
www.iec-expo.com.ua

Інформаційна підтримка:

ВІЙСЬКО УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДРУКОВАННИЙ ОРГАН
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Головний редактор:

Володимир ГОРІШНЯК
redactorVU@yahoo.com

Редакційна колегія:

Вячеслав БІЛОУС
Вячеслав БУГІЛЬ
Петро БУНЯК
Володимир ГАЛАНЦЕВ
Микола ГУЦУЛЯК
Анатолій ГРИЩУК
Володимир ДІБРОВА
Микола ДРАГАН
Віктор КАРПОВ
Сергій КОЖЕНЕВСЬКИЙ
Олександр КОПАНИЦЯ
Григорій КРИВОШЕЯ
Юрій КУЗНЕЦОВ
Данило КУЛИНЯК
Владислав МАРІ
Михайло МАЛЯРЧУК
Віталій РАДЕЦЬКИЙ
Іван СТУПАК
Віктор СМІРНОВ
Ілля ТИЩЕНКО
Ігор ХАЛЯВІНСЬКИЙ
Юрій ШАПОВАЛ
Леонід ШОЛОМИЦЬКИЙ
Людмила ШПИТЯК

Дизайн та верстка:

Андрій ПОГОРЕЛОВ

Літературний редактор:

Валентина БОЖОК

Реклама:

Вадим ЗЕЛІНСЬКИЙ
В'ячеслав ПЕТРОВСЬКИЙ

Засновник Міністерство оборони України
Рік заснування часопису — 1994,
Перший редактор — Вячеслав БОЛОТНЮК
Адреса редакції: вул. Мельникова, 81. 04050,
Київ, Україна, а/с 72. Тел. (044) 483-08-39,
489-38-59, 454-42-02.
E-mail: viysko2003@ukr.net;
http://www.vu.mil.gov.ua/

© «Військо України», 2008
Свідчення про державну реєстрацію
КВ № 827 від 12.07.1994 р.
Підписано до друку: 31.03.2009 р.

Передплатний індекс: 74101

Передплату можна оформити в кожному
відділенні зв'язку.

Інформаційна підтримка:

Управління прес-служби МО України, «Флот
України», «Крила України», «Морська Держава»

При використанні матеріалів посилання на
журнал «Військо України» обов'язкове. За зміст
реклами відповідає рекламодавець.

Технічна
підтримка

«КОЗАКИ НА КРИЗІ»2

Арктична енеїда

Владислав ВОЛОШИН

ТЕМА НОМЕРА4

Лейтенанти у війську: з турботою про їх сьогоднішнє, з думками про їхнє майбутнє

Володимир АРТЮХ

ДУХОВНІ ОБРІЇ8

Олександр Мельник: «Діалог армії та церкви: всі складнощі можна подолати шляхом любви до ближнього»

МИСТЕЦТВО ПЕРЕМАГАТИ12

Чи повернеться втрачене «Бесстрашие»?

Іван СТУПАК

ЕКСКЛЮЗИВ16

Вадим Гречанинов: «Симпатиків НАТО в Україні щороку стає більше. Але форсувати процес вступу країни до Альянсу не варто»

НАУКА І ОБОРОНА22

«Вікно» в космос

Юрій ДАНИК

ЯК ЦЕ БУЛО26

Дмитро Бондаренко: «Після аварії на ЧАЕС кожна хвилина була на вагу людського життя. Тому й всі проблеми намагалися вирішувати якнайшвидше»

ГРИМАСИ НАШОГО ЧАСУ31

Чорнобиль: кому — трагедія, а кому... — бізнес

Микола ГУЦУЛЯК

ВІДЛУННЯ МИНУЛИХ ЕПОХ32

Битва на Синіх водах: велика «шахівниця» Князя Ольгерда

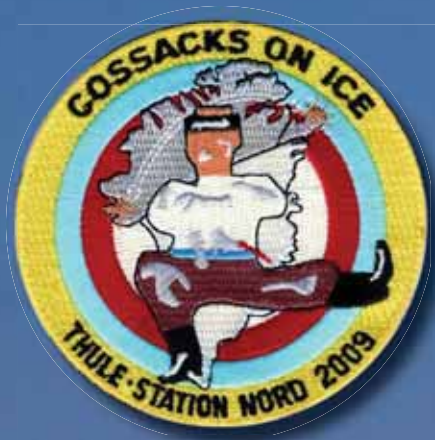
Ігор СОКАЛЬ

МЕМУАРИ36

Так гартувався флот

Віталій ЛАЗОРКІН

АРКТИЧНА ЕНЕІДА

або Як «козаки» «вікінгам» допомагали

Здійснивши за десять діб майже два десятка рейсів за Полярне коло, військово-транспортна авіація України підтвердила реноме надійного міжнародного партнера з перевезення вогнебезпечних вантажів

Як відомо, ще наприкінці минулого року між Міністерством оборони України і Королівством Данія в рамках двостороннього військового співробітництва був підписаний Меморандум про перевезення військово-транспортними літаками Повітряних Сил України пального на полярну арктичну станцію «Норд» у Гренландії.

До речі, перед тим як запросити українців, датчани намагалися налагодити співпрацю з повітряно-транспортними компаніями Росії та Казахстану, але врешті-решт надали перевагу саме Україні: навіть з урахуванням видатків на переліт з України до Гренландії, данцям було вигідніше скористатися послугами Повітряних Сил ЗС України, ніж залучати до перевезень власну військово-транспортну авіацію, оскільки один рейс нашого Іл-76 «перекриває» до 5 рейсів їхнього С-130.

...Гренландія зустріла українців сорокаградусним морозом, шаленим вітром і... крижаною злітною смугою заполярного аеродрому. Втім, попри надзвичайно складні кліматичні умови, наші пілоти транспортували понад 700 тонн пального, 35 тонн іншого вантажу, близько півсотні датських військових тощо.

Слід визнати, що наші пілоти підчас експедиції до Гренландії отримали також неоціненний досвід роботи в складних метеорологічних умовах. При майже відсутньому радіонавігаційному забезпеченні все вирішувала саме майстерність українських пілотів.

— Відверто кажучи, спеціально побудованої злітно-посадкової смуги там немає, її роль виконує природна утрамбована застигла вулканічна маса, — згадує безпосередній учасник експедиції за Полярне коло тимчасово виконуючий обов'язки першого заступника Міністра оборони України Валерій Іващенко. —

того, участь українських військовослужбовців в операції «Козаки на кризі» слід розглядати не лише як бізнес-проект, а ще й як набуття безцінного досвіду пілотування в умовах Арктики, налагодження взаємодії з диспетчерськими та іншими службами країн НАТО плюс чималенька кількість годин нальоту.

Саме ця обставина значно ускладнює виконання рейсів на станцію «Норд» влітку, адже попри міцну поверхню злітно-посадкової смуги, під час посадки літаків на вулканічну породу в повітрі здійснюється величезна кількість пилу і уламків шлаку, що може спричинити пошкодження нижньої частини фюзеляжу літака та його двигунів.

За словами тимчасово виконуючого обов'язки першого заступника Міністра оборони України Валерія Іващенко, за понад 80 годин, проведених у небі над Гренландією, екіпажі Іл-76МД Повітряних Сил ЗС України заробили для оборонного бюджету кошти, які сьогодні так необхідні для подовження ресурсу наших літаків військово-транспортної авіації, термін експлуатації яких закінчується вже у квітні. Крім

— Данці, які не приховують свого задоволення, вже зараз висловлюються за продовження співробітництва з нами вже наступного року, — наголосив Валерій Іващенко по поверненню на Велику землю. — Ми в цьому, звичайно, не менш зацікавлені, особливо якщо «польотний» тариф буде переглянутий у бік збільшення.

Коли верстався номер...

...24 березня Міністр оборони України Юрій Єхануров підписав з Міністром оборони Чеської Республіки Властою Паркановою міжвідомчу Угоду щодо стратегічних авіаційних перевезень. На черзі розгляд пропозицій про надання послуг у стратегічних перевезеннях від інших країн, зокрема Литви та Швеції.

Гренландія - найбільший острів у світі, що на 85 відсотків критий кригою. До 1536 року належав Норвегії, після чого перейшов до складу Данії. Вперше його відкрив ісландський моряк Гунб'єрн 875 року. А 982 року ісландець норвезького походження Ейрік Рауді відбув сюди на заслання. Він доплив до північного острова і дав йому назву Гренландія, що дослівно перекладається як «Зелена Земля». Навколо цієї назви і до сьогодні тривають суперечки: одні вважають, що у ті часи клімат був більш привабливим і райони південно-західної частини острова були вкриті густою травою, інші схильються до думки, що така назва обрана для того, щоб привабити сюди як найбільше поселенців-колонізаторів.

ЛЕЙТЕНАНТИ У ВІЙСЬКУ:

**з турботою про
їх сьогодення,
з думками про
їхнє майбутнє**

Вдосконалення процесу підготовки професійно мотивованого на військову службу офіцера є завданням державної ваги

Молоді офіцери — це майбутнє Збройних Сил України. Саме від них багато в чому залежить боєготовність нового українського війська, його імідж. Тому і ставлення до них держави і вищого військового керівництва повинно бути особливо вимогливим та уважним водночас. Як уникнути втрати спадкоємності між старшим і молодшим поколіннями, зробити так, щоб професійний досвід і сталі традиції були не просто збережені, а й затребувані і передані сьогоденній молоді офіцерського корпусу? Врешті-решт, як виростити з лейтенантів військових фахівців вищого гатунку?

Своїми поглядами на сучасний стан та перспективи професійного становлення молодих офіцерів у Збройних Силах України поділився заступник начальника Генерального штабу Збройних Сил України генерал-лейтенант Володимир АРТЮХ.

— Володимире Миколайовичу, чи можемо ми констатувати той факт, що за роки незалежності України відбулося створення українського офіцерського корпусу?

— Безумовно. Починаючи з 1992 року, у системі військової освіти підготовлено понад 30 тисяч офіцерів, які зараз проходять службу у Збройних Силах України — це дві третини усього офіцерського корпусу української армії. На сьогоднішній день ними укомплектовано більш як третина посад командирів з'єднань та близько 70% посад командирів батальйонного та дивізійного рівня.

За останні три роки офіцери — випускники ВВНЗ України брали безпосередню участь у 45 крупних багатонаціональних навчаннях як на території України, так й за її межами. Серед них «Сі Бриз», «Козацький степ», «Слов'яни за мир», тактичні навчання зенітних ракетних військ з бойовою стрільбою на полігоні «Ашулук» (Російська Федерація).

Минулого року з числа 205 молодих офіцерів 69,2 відсотка звільнено через сімейні обставини та у зв'язку із невиконанням контракту військовослужбовцем.

Під керівництвом офіцерів-випускників проходили командно-штабні навчання «Чисте небо», «Артерія», «Морський вузол», масштабні тактико-спеціальні навчання з практичним розгортанням мобільного госпіталю, комплексні тактико-спеціальні навчання з боротьби з пожежею, тактичні навчання з бойовими пусками ракет реактивних систем залпового вогню «Смерч». Тільки за 2008 рік у Повітряних Силах було проведено дев'ять бойових стрільб зенітних ракетних дивізіонів на випробувальному полігоні «Чауда».

Збройні Сили України за рівнем довіри населення посідають перше місце серед державних інституцій фактично з моменту проголошення незалежності. Армія була й залишається становим хребтом державності. У суспільстві вірять нам, у нашу спроможність належним чином реагувати на сучасні загрози.

Все це підтверджує, що створення українського офіцерського корпусу відбулося.

— Які, на Вашу думку, найбільш гострі проблеми сьогодні мають безпосередній вплив на офіцерське середовище і, у першу чергу, на молодих офіцерів?

— На формування кар'єри молодих офіцерів чималий вплив мають соціальні проблеми, які розпочинаються з моменту прибуття у військову частину та посилюються з віком, з одруженням, появою дітей тощо.

Лише 16% з числа молодих офіцерів мають власне або службове житло, решта мешкають у гуртожитках або орендують житло. Середня платня за піднайом житла в залежності від дислокації військової частини (установи) коливається в межах 600–2500 гривень, що, зрозуміло, є непомірним тягарем для молодого офіцера та його сім'ї.

До речі, рівень грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України значно відстає від рівня грошового забезпечення офіцерів європейських країн. Так, у сусідній Польщі лейтенант отримує у 4–6 разів більше грошового забезпечення у гривневому еквіваленті, ніж лейтенант ЗС України (1740–2270 грн).

Нагальною проблемою сімей військовослужбовців є працевлаш-

тування членів родин, розміщення їх дітей в дитячих садках та школах.

Це накладає негативний відбиток на свідомість молодих офіцерів. Тому певна частка тих, хто свого часу обрав професію захисника Вітчизни і мав певні сподівання щодо довгостроковості перебування на службі та кар'єрного зростання, врешті-решт не витримують подібних ускладнень і приймають рішення про звільнення з військової служби.

Але соціальні аспекти не є визначальними. Не менш важливим є те, що молоді офіцери, починаючи службу діяльність, з перших кроків прагнуть на практиці втілювати отримані знання, реалізувати себе у вибраній професії, але відсутність паливно-мастильних матеріалів, морально застаріла військова техніка та озброєння не дають змоги повною мірою організувати повноцінну бойову підготовку.

На жаль, і з боку державних інституцій не робляться дієві кроки щодо створення належних мотиваційних чинників, у результаті чого знижується конкурентоспроможність військової служби на ринку праці, зменшується її престиж у суспільстві.

Проведені соціологічні опитування серед молодих офіцерів, що проводилися у військових части-

нах та установах ЗС України, засвідчили, що серед мотиваційних складових при обранні професії офіцера більшість молодих офіцерів вважає патріотичну налаштованість, але майже третина офіцерів цієї категорії має меркантильні інтереси, зокрема набуття матеріальної незалежності, уникнення можливого безробіття, позбавлення інших проблем цивільного життя. Саме ця категорія офіцерів після зіткнення із соціальними негараздами в українському війську першими робить спроби дострокового звільнення за будь-якої причини, це негативно позначається на загальному моральному стані та дисципліні у військових колективах.

Навіть серед тих, хто свідомо обрав військову професію, чимало молодих офіцерів переживають розчарування. Як наслідок — ламаються офіцерські долі і, врешті-решт, обривається спадкоємність військових традицій, накопичення та передача професійного досвіду. В свою чергу це спричиняє дефіцит якісного кадрового резерву для висунення на вищестоящі посади, не говорячи вже про чималі економічні втрати, що несе держава через фінансові витрати, пов'язані з їх підготовкою.

Так, протягом 2008 року з числа 205 звільнених молодих офіцерів

69,2% звільнено через сімейні обставини та у зв'язку із систематичним невиконанням контракту військовослужбовцем, з них 58 — випускники 2008 року, з яких 46 осіб звільнилися за сімейними обставинами відразу після закінчення навчання.

— **Володимире Миколайовичу, з огляду на щорічну «втрату» ЗС України значної кількості офіцерського складу, прокоментуйте, будь ласка, стан укомплектованості ЗС України.**

— Дійсно, некомплект офіцерського складу існує, і цьому є об'єктивне пояснення. У 2008 році було прийняте державне рішення щодо припинення заздалегідь спланованого скорочення штатної чисельності ЗС України, що відбулося внаслідок обмеженого фінансування оборонного сектору, зокре-

го некомплекту первинних офіцерських посад — тому, що кількість випускників ВВНЗ, яка була закладена у державному замовленні, врахувала лише потребу планового скорочення штатної чисельності ЗС України.

З метою недопущення зниження рівня бойової здатності, забезпечення гарантованого і якісного укомплектування військ (сил) офіцерським складом та виправлення ситуації Генеральним штабом Збройних Сил України сплановано проведення цілеспрямованих заходів, зокрема збільшення, виходячи з реальної потреби, замовлення на підготовку курсантів в існуючій мережі ВВНЗ, призову офіцерського складу із запасу тощо.

— **Чи проводиться моніторинг проблем військово-професійної орієнтації молоді з**

дено дослідження серед курсантів перших курсів вищих військових навчальних закладів (ВІКНУ, ВІПІ НТУУ «КПІ», ЛІСВ, ХУПС, СВМІ). Це стало першим кроком у створенні системи всебічного моніторингу проблем, пов'язаних із забезпеченням якісного відбору особового складу та супроводження проходження військової служби у Збройних Силах України.

Результати досліджень засвідчили недосконалість існуючої системи відбору, що призводить до випадків зарахування на навчання осіб з неналежною мотивацією щодо тривалого проходження військової служби, тобто так званих випадкових людей. Отримані результати зараз всесторонньо аналізуються та будуть враховані вже у 2009 році при здійсненні відбору кандидатів до ВВНЗ.

— **Збереження молодого покоління офіцерського корпусу має пріоритетне значення для Збройних Сил України. Які заходи, з огляду на це, вживаються керівництвом Міністерства оборони та Генеральним штабом щодо уникнення плінності кадрів серед молодих офіцерів?**

— Безумовно, це питання є пріоритетним для керівництва оборонного відомства, тому основним завданням у роботі з особовим складом на 2009 рік визначено збереження офіцерських кадрів. Отже основні зусилля Міністерства оборони та Генерального штабу спрямовано на забезпечення привабливості військової служби та удосконалення умов її проходження, що досягається різними шляхами.

По-перше, вдосконалення нормативно-правової бази у сфері оборони, насамперед у напрямі соціального та правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей. Так, на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 19 березня 2008 № 226 «Про схвалення Основних напрямків реалізації державної політики щодо соціальних гарантій військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом» у Міністерстві оборони України та Генеральному штабі опрацьовано низку проектів Законів України та постанов Кабінету Міністрів України, дія яких спрямовуватиметься на

У сусідній Польщі грошове забезпечення лейтенанта в 4–6 разів більше, ніж у його колеги з України.

ма заходів щодо впровадження в повному обсязі аутсорсингу, планів ліквідації надлишкового майна та боеприпасів, оптимізації структури баз, складів, арсеналів. Однак у цей період відтік офіцерського складу продовжувався за різних причин (за станом здоров'я, сімейними обставинами, через недоведення терміну наступного контракту тощо).

Особливе занепокоєння викликає факт утворення внаслідок цьо-

метою запобігання майбутніх кадрових втрат?

— Безумовно, необхідність у подібних дослідженнях є нагальною потребою часу. З огляду на світовий досвід, це питання сьогодні потребує системного підходу, що дасть можливість прогнозувати ризики щодо плінності кадрів та своєчасно реагувати та впливати на ці процеси.

Саме для цього нещодавно групою незалежних експертів прове-

створення мотиваційних чинників і прийняття яких нині є вкрай необхідним. Але потрібно враховувати, що без належного розуміння та підтримки з боку центральних органів виконавчої влади процесів, які відбуваються у Збройних Силах України, усі зусилля будуть зведені нанівець.

По-друге, це забезпечення військовослужбовців житлом.

Незважаючи на те, що за роки незалежності для військовослужбовців побудовано (придбано) 82 тис. квартир, житлова проблема залишається гострою (понад 43 тис. військовослужбовців перебувають на квартирному обліку).

Нами використовуються всі можливі варіанти забезпечення військовослужбовців житлом. Так, у 2008 році збудовано (придбано) 2 617 квартир для військовослужбовців, що на 69% перевищує показники 2007 року при рівнозначному фінансуванні. Це дозволило зменшити кількість військовослужбовців, не забезпечених житлом, на 20%.

Водночас викликає занепокоєність намагання деяких центральних органів виконавчої влади запровадити новий механізм забезпечення окремих категорій громадян (у тому числі військовослужбовців) доступним житлом, яке може бути побудоване або придбане за їх власні кошти при частковій державній підтримці. Це насамперед суперечить Конституції України та іншим чинним законодавчим актам щодо безоплатного забезпечення державою військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань житлом. До

Лише 16 відсотків з числа молодих офіцерів мають власне чи службове житло, решта його орендують або мешкають у гуртожитках.

речі, реалізація зазначеного проєкту матиме виключно негативні наслідки у справі збереження офіцерських кадрів.

Реальним стимулюючим чинником є впровадження у кадровій політиці кадрового менеджменту централізованого типу, орієнтованого на індивідуальний підхід та персоналізацію кадрової роботи та безперервне супроводження військової кар'єри кожного офіцера від початку військової служби, формування об'єктивних і прозорих виражених кадрових рішень.

Упорядковується службова діяльність офіцерів — як у розрізі дотримання чіткого розпорядку дня, так і в ході створення професійного сержантського (старшинського) корпусу — шляхом перерозподілу функціональних обов'язків між офіцерським та професійним сержантським корпусом. На професійний сержантський склад буде покладено значний обсяг повноважень щодо навчання та виховання підлеглого особового складу, які до цього часу виконувалися лише офіцерським складом. Це дозволить спрямувати зусилля офіцерів на питання планування, організації підготовки у складі підрозділів та застосування їх за призначенням. Впровадження цього комплексу заходів забезпечить підвищення статусу офіцерського

складу тактичного рівня та мотивації офіцерів щодо проходження військової служби.

— Володимире Миколайовичу, якими бачите Ви перспективи кращого майбутнього для українського війська?

— Погодьтеся, що на тлі світової фінансово-економічної кризи, негативних процесів та соціальних негараздів, які відбуваються у суспільстві та набувають системного характеру, важко зберегти ті цінності, що були закладені у свідомості військовослужбовців стосовно важливості та особливості їх роду діяльності, забезпечити їх високу службову активність. До речі, схожі процеси відбувалися у 1990-ті роки, під час формування та становлення національних збройних сил. Згуртування військових колективів у такий складний період зумовило збереження основи офіцерського корпусу, долались тимчасові негативні наслідки складної соціально-економічної ситуації. Саме завдяки патріотичній налаштованості, витримці, розумінню тимчасовості процесів, що відбувались, вдалося зберегти кадровий потенціал.

Впевнений, що допомога досвідчених офіцерів молодому офіцерському складу, їх позитивна налаштованість на професійний розвиток та вдосконалення, розуміння колосальної відповідальності, що лягає на їхні плечі, витримка та вірність військовій професії допоможуть нам подолати труднощі сьогодення, зберегти і зміцнити золотий фонд Збройних Сил України — офіцерський корпус.

Сьогодні ми не маємо морального права залишити сам на сам з існуючими проблемами найбільш незахищену категорію офіцерського складу — молодих офіцерів, майбутніх професійних Збройних Сил України. Авторитет нашої армії, дякувати Богу, не втрачений, її стійкість і патріотичність, за усіх умов, мають бути прикладом для всього суспільства.

Олександр МЕЛЬНИК: «Діалог армії та церкви: всі складнощі можна подолати шляхом любові до ближнього»

Минулий рік ознаменувався зближенням Війська та Церкви. Керівництво Міністерства оборони України офіційно закликала до розширення такої співпраці, визначивши щодо цього перспективні завдання. Крім того, у складі Департаменту гуманітарної політики Міністерства оборони України утворено підрозділ — сектор роботи з релігійними організаціями. Його керівника — Олександра Мельника — ми й запросили до інтерв'ю, головна тема якого — душпастирська опіка в українському війську.

— Олександр Івановичу, у листопаді минулого року Міністерства оборони та ряд церков України підписали Меморандум про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців Збройних Сил України. Які кроки вже зроблено щодо виконання завдань, прописаних у цьому документі?

— Шлях до підписання Меморандуму і період після цього багаті на різні події у військово-релігійних відносинах. Адже Меморандум не був одноразовим рішенням. Його підписанню передувала копітка робота. На рівні заступника Міністра оборони України Володимира Діброви відбулися зустрічі з представниками кожної з церков та релігійних організацій, які стали учасниками угоди. Саме їхня особиста згода означала можливість підписання спільного документа, й у такий спосіб справа розбудови душпастирської опіки у Збройних Силах України отримала новий імпульс.

Після підписання Меморандуму ми усвідомили, що наступним кроком має стати нормативний документ, який сприятиме системній роботі по втіленню у життя основних його положень. Тому за рішенням Міністра оборони України було підготовлено проект наказу Міністра оборони про утворення Ради у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України як міжконфесійного консультативно-дорадчого органу з окресленим колом обов'язків і повноважень. Проект цього Положення був обговорений і погоджений з уповноваженими від українських церков і релігійних організацій —

учасників Меморандуму та зацікавленими структурами Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України. (Коли цей номер часопису вже було підготовлено до друку, стало відомо, що Міністр оборони України своїм наказом № 115 від 17 березня 2009 затвердив цей документ.)

Під час вирішення організаційних питань ми не втрачаємо контактів власне і з самими учасниками Меморандуму, активно залучаємо їх до заходів, здійснюваних оборонним відомством. Приміром, представники церков ухвалили спеціальний приз для переможців Всеукраїнського конкурсу дитячого малюнка «Як я захищатиму Батьківщину», який проводився минулого року серед дітей, позбавлених батьківського піклування.

Цього року керівники та представники синодальних відділів, що опікуються питаннями зв'язків зі Збройними Силами України, іншими військовим формуваннями, Української православної церкви, Української православної церкви — Київський Патріархат, Української греко-католицької церкви стали учасниками I Всесвітнього з'їзду керівників капеланських структур, який проходив у столиці Південно-Африканської Республіки Кейптауні. Показовим є те, що представники українських церков вже п'ять років поспіль запрошуються на такі міжнародні заходи найвищого рівня, отже ми є опосередкованими учасниками капеланського руху в світі.

До активної діяльності також можна віднести організацію участі

української військової делегації в 51-му міжнародному військовому паломництві до Люрду та участь представників нашого сектору у з'їзді головних військових капеланів Української греко-католицької церкви у лютому 2009 р. Крім того, Церквами для Збройних Сил України передано безкоштовно певну кількість церковних календарів, іншої духовної та інформаційно-довідкової літератури.

Отож, можна неозброєним оком помітити різницю між тим, що було до і що є після підписання Меморандуму.

— Представники яких церков та релігійних організацій найбільше сприяють реалізації кроків щодо співпраці з військом. Чи готові вони працювати на постійній основі?

— Питання для нас дуже важливе. Я розумію так, що їхнє бажання підтверджується самою участю в цих процесах. Якщо всі погодились зі змістом Меморандуму, який був одностайно схвалений, то, зрозуміло, що всі погодились і на активну діяльність у напрямі пошуку оптимальної моделі українського військового душпастирства. Адже в тексті Меморандуму ми зазначали, що кінцева мета спільних дій — створення інституту військового духовенства у Збройних Силах України. Це буде, на мою думку, системна діяльність посадових осіб на постійній основі, з конкретними обов'язками і відповідальністю.

Про більшу помітність на загальному фоні чи активність можна говорити лише щодо тих релігійних організацій, які вже давно мають окремі структури в своєму складі. Це, зокрема, Українська православна церква — Київський Патріархат та Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів.

— Які надії пов'язує Департамент гуманітарної політики з підписанням Меморандуму та які завдання стоять перед очолюваним Вами сектором?

— У переліку завдань Департаменту — норма щодо забезпечення прав і свобод військовослужбовців Збройних Сил України, зокрема права на свободу совісті. Отож наразі конституційна норма втілюється у відповідну діяльність

центрального органу виконавчої влади, в предметну діяльність, яку регламентує, зокрема, такий нормативний документ, як директива Міністра оборони України № Д-25 від 21.04.06 «Про упорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України». За цим стоять конкретні потреби людей у погонах. Водночас ми хочемо надати військово-церковним стосункам більш широкого змісту, адже Збройні Сили України — це не тільки військові і працівники ЗСУ, а й їхні родини, це коло людей, з якими спілкуються військовослужбовці поза службою. Церква та військові виховні структури, не підміняючи одне одного, мають спільну мету — вдосконалення духовно-моральної складової людей в одностроях.

Першим очевидним кроком діяльності сектору ми вбачаємо закладення основ діяльності священників різних конфесій у військових колективах — нормативних насамперед. Ця діяльність у військах з боку релігійних організацій досить поширена. Але йдеться

передусім про органи військового управління. Командир чи начальник у тій чи іншій ситуації повинен керуватися наказами, директивами, окремими вказівками керівництва Міністерства оборони України, методичними рекомендаціями тощо. Оці документи ще потрібно відпрацювати.

— Напевно, вами проводилися моніторинги щодо роботи священників у військах.

— Так, ми провели такий моніторинг. Зробили це, по-перше, на вимогу директиви, про яку вже згадувалось. А по-друге, нам було потрібне фактичне підтвердження вірності обраного курсу, аргументи у разі виникнення суперечностей. Наразі можна констатувати: саме життя є адвокатом і захисником наших планів і дій. Зокрема, для підписання Меморандуму слід було визначити, з ким співпрацюють Збройні Сили. Ця робота й дала нам підстави обстоювати свою позицію, в тому числі й для ЗМІ, чому саме ці, а не інші церкви були залучені до підписання Меморандуму.

Проте це не означає, що ми закриті для інших релігійних органі-

Одним з найбільш яскравих прикладів успішної діяльності священників у ЗС України є душпастирство УГКЦ у Львівському інституті Сухопутних військ.

зації, які у визначений спосіб можуть звертатися до Міністерства оборони України вже через Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України з пропозиціями стосовно співпраці.

Щодо статистики. Отримано підтвердження про використання на території військових містечок 48 об'єктів для задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України.

Це свідчить про наявні можливості матеріального забезпечення духовних процесів у Збройних Силах України. Питання переобладнання, відновлення або будівництва культових споруд у Збройних Силах України має тенденцію до розвитку. Тільки необхідно, аби такі тенденції розвивались у чітко визначений, юридично підтверджений спосіб. Ми зверталися з цього приводу до фахівців. Отримані роз'яснення будуть доведені до військ. Адже дуже важливо, щоб ці культові споруди, які відновлено чи побудовано за участю церков і водночас зусиллями військовослужбовців, стали місцем духовного миру і злагоди, прикладом ефективної взаємодії заради спільної мети.

Керуючись директивою № Д-25, ми постійно наголошуємо, що та конфесія, яка ініціює будівництво,

має бути готова до того, що зведеною нею культовою спорудою можуть у договірний спосіб користуватися й інші конфесії для забезпечення релігійних потреб віруючих військовослужбовців. Ми закладаємо цю умову в угоди. Це дуже важливо.

Нині військовослужбовців Збройних Сил України відвідують близько 120 священнослужителів. Загалом, ця статистика не є сталою. Передусім тому, що тривалість роботи душпастирів у військах є різною. І цей критерій досить суб'єктивний: один командир вважає тривалим півроку, інший — два місяці. Водночас завдяки даним від церков та співставленню їх з інформацією, що надійшла з військ, можна констатувати оптимальність згаданої цифри.

— У чому полягає завдання утвореної Ради у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони? Які умови її функціонування та в чому її відмінність від Громадської ради?

— До Громадської ради при Міністерстві оборони входять деякі учасники нашого Меморандуму. Але вона діє як елемент цивільного контролю над Збройними Силами України, є інструментом впливу

громадськості на процеси у війську. Нині вона представлена 83 організаціями, які є представниками різних напрямів діяльності та поглядів. Розгляд релігійних питань не є для них першочерговим. Створюючи Раду, ми взяли окремий сегмент — військово-релігійні відносини.

— Отже, чи є в перспективі створення інституту військового духовенства у Збройних Силах?

— Донедавна тема військово-релігійних відносин у Міноборони була окреслена участю церкви у розвитку духовних процесів у війську на рівні міжособистісного спілкування, доброї волі сторін, певної традиції. Сьогодні вона набуває ознак предметної діяльності у царині підготовки церквами капеланів, присутності священників у складі миротворчих контингентів, відображення регулярних контактів у планах роботи та розпорядку дня військових частин тощо. Та й разом з тим — створення нашого сектору у Департаменті гуманітарної політики Міністерства оборони України, укомплектування його фахівцями відповідного рівня. Зокрема, я маю на увазі підполковника Руслана Коханчука — старшого офіцера сектору, який, крім військової, має відповідну релігійну освіту; за його авторством вийшов посібник з оглядом моделей капеланства, що існують в арміях світу.

Одним з найбільш яскравих прикладів успішної діяльності священників у країні є діяльність душпастирів УГКЦ у Львівському інс-

У тексті Меморандуму зазначено, що кінцева мета спільних дій — створення інституту військового духовенства у ЗС України.

титуті Сухопутних військ. Це — предметна праця, якою цілком можна скористатись як успішним досвідом. Ще в середині 1990-х років при Львівській духовній семінарії ініціативно утворилася група молодих семінаристів, яка почала відвідувати військові частини гарнізону. Поступово налагодилася співпраця з військовим інститутом, де за ініціативи командування було вирішено відновити храм. Навколо цього і розпочалась робота, і вже як наслідок при храмі виникло військове капеланство.

Щодо продовження традиції капеланства у сучасних Збройних Силах України, то, звичайно, ми хочемо, щоб зберігалась і відчувалась її духовна неперервність і спадковість.

— Перший досвід роботи капеланів Україна вже отримала, зокрема під час виконання її військовиками миротворчих місій. Наскільки він був вдалим з точки зору розв'язання організаційних питань?

— Так, представники церков направилися до миротворчих контингентів і добре там себе зарекомендували. Спогади тих, хто був у «гарячих точках», засвідчують, що душпастирі допомогли багатьом військовикам опанувати себе в екстремальних умовах. З багатьма з них військовослужбовці підтримують контакти і після повернення в Україну.

До речі, маємо цікавий досвід розв'язання проблеми, священика якої саме конфесії направляти з місією? Для відповіді на це питання ми проводили опитування серед особового складу контингенту і у такий спосіб визначали, до якої церкви належить більшість віруючих. Як правило, представник тієї церкви й їхав з миротворцями. З утворенням Ради у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони питаннями відбору та висунення кандидатур до миротворчих контингентів опікуватимуться її члени.

Однак набутий позитивний досвід потребує узагальнення, впорядкування — викладення його у вигляді інструкції, порадики, організаційно-методичних вказівок тощо, інтегрованих у життя військових підрозділів. Начебто і душпастирі є, і діяльність здійснюється, але немає для цього чітко виз-

наченого правового поля. Ще потрібно попрацювати над тим, аби у державі з'явилася професія військового душпастиря.

— Введення інституту духовенства перекреслює стару ідеологічну систему, яка базувалася виключно на матеріалізмі. Цей крок потребуватиме трансформації свідомості. Яка Ваша думка щодо цього?

— Не знаю, чи можна говорити про втрату старої моделі, тому що у Збройних Силах Україна у сфері роботи з людиною з самого початку, в Концепції Соціально-Психологічної Служби (1992), закладалась модель соціально-психологічного підходу до людини. Людина — індивідуум, яка має право на особисту позицію, на власне сприйняття світу, повагу до свого внутрішнього світу. Як це в нас вийшло — інше питання, але спочатку закладалась саме така модель. Понад 17 років тому ми були у цьому попереду всіх інших армій колишнього СНД. Зараз надолужуємо згаяне. І до цього спонукають цілком об'єктивні процеси, які відбуваються в суспільстві.

— Наскільки готові йти церкви на співпрацю заради налагодження духовної опіки у війську?

— Ми знаємо і враховуємо міжконфесійні процеси. Водночас вони характерні й для країн, які вже давно мають капеланські структури в своїх арміях. З огляду на їхній досвід ми намагаємося (і в Меморандумі про це зазначається) будувати взаємодію на об'єднуючих моментах. В основі військово-релігійних стосунків лежить використання багатовікового досвіду діяльності різних церков у війську. І духовенство з нами у цьому погодилось. Як фахівці ми намагаємося прогнозувати події, але визначитися належить самим церквам. Святе Письмо говорить, що всі складнощі можна подолати шляхом любові до ближнього. Тому до важливої справи задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України та відродження душпастирської опіки у війську слід підходити саме з цієї позиції, шукаючи миру, злагоди та порозуміння.

Бесіду вів Руслан ТКАЧУК,
спеціально для «Війська України»

ВГО ОХВУ зареєстрована в органах державної влади у травні 2000 року, але фактично члени об'єднання почали свою ді-

яльність у військовому середовищі ще на початку 1990-х років.

Згідно зі Статутом об'єднання основними його завданнями є сприяння поширенню християнських цінностей серед військовослужбовців та членів їх сімей; сприяння у впровадженні душпастирських структур у Збройних Силах України та інших законних військових формуваннях. У своїй діяльності ми визначаємо дві мети: підтримати діючих військовослужбовців-християн в їх вірі, військової службі і житті, об'єднати їх в одному служінні та поширювати Євангеліє Ісуса Христа серед своїх колег, які ще не знають Бога.

Види служіння об'єднання різноманітні. Це і зустрічі з військовослужбовцями у частинах, навчальних закладах, госпіталях, під час яких ми проводимо тематичні бесіди у світлі Святого Письма. Розповсюджуємо християнські видання, видаємо військово-християнські газети «Час» і «Для тебе, солдате», спільно з «Біблійною Лігою України» випускаємо військово-християнські календарі-постери. Крім того, починаючи з 1997 року, випускається щомісячний інформаційно-молитовний бюлетень «Вісник Корнилія», завдяки якому християни різних конфесій мають можливість щодня об'єднуватися в молитві до Бога навколо чиеїсь конкретної нужди, часто навіть не будучи знайомими один з одним. Ще з 1999 року нами започатковані християнські літні туристичні табори в Криму, а з 2001 року — табори з вивченням англійської мови під Києвом.

Кажуть, що патріотами нам допоможе стати «Кобзар» Тараса Шевченка, а гідними офіцерами — «Кодекс честі офіцера». Це так. Але, будучи християнином, глибоко впевнений, що насамперед Біблія може повною мірою навчити нас любити рідний край, ту землю, на якій живемо ми, наші близькі, друзі, в якій покоїться прах наших предків.

Василь ХІМІЧ, голова Всеукраїнської громадської організації «ОХВУ».

ЧИ ПОВЕРНЕТЬСЯ ВТРАЧЕНЕ «БЕССТРАШИЕ»?

Сьогодні застосування новітніх лазерних та комп'ютерних технологій стало тим фактором, який реально впливає на формування тактичних доктрин найпотужніших збройних сил світу

До кінця поточного року українське військо матиме можливість проводити двосторонні тактичні навчання ротного, а можливо й батальйонного рівня із застосуванням систем лазерної імітації стрільби та ураження цілей. Фахівці переконані: використання подібних технічних пристроїв зможе перевернути всі нинішні уявлення щодо бойової підготовки військ. Та чи станеться, як гадається?

Іще два десятиріччя тому, у 1989 році, в складі Яворівського навчального центру було сформовано незвичайний підрозділ. Про його існування, а тим паче про справжнє призначення мало хто знав навіть у високих коридорах орденоносного Прикарпатського військового округу. Задля дотримання режиму таємності він одержав нічим не примітну назву — батальйон забезпечення навчального процесу. Таких у радянській армії були десятки і сотні, однак насправді схо-

жість з іншими БЗНП лише назвою й обмежувалася.

Озброєння та військової техніки у підпорядкуванні командира підрозділу налічувалося непомірно багато — стільки, що можна було повністю укомплектувати танковий полк з двома стандартними мотострілецькими батальйонами на додачу. Втім унікальність батальйону полягала зовсім не в кількості штатних танків і бойових ма-

шин піхоти — 110 та 78 одиниць відповідно. Гігантomanія у ті часи була буденним явищем. Від усіх інших існуючих у радянській армії БЗНП цей відрізнявся тим, що вся його техніка та озброєння оснащалися надсекретною розробкою союзної «оборонки» — лазерними імітаторами стрільби та ураження цілей (ЛІСУЦ).

Відповідним було й призначення підрозділу. Зводилося воно не до звичайного тестування технологічних новинок, оскільки перш ніж потрапити до батальйону всі вироби вже були «обкатані» на одному з полігонів у Середній Азії і за висновком державної комісії відповідали технічним вимогам. Головне завдання, покладене на новостворене формування, мало конкретну прикладну мету — апробувати нову форму тактичної підготовки військ із застосуванням встановлених на озброєнні систем.

Лазерні «іграшки» виявилися справді унікальними пристроями. Над їх створенням паралельно працювали фахівці двох «почто-

На полі бою рівень справжнього вишколу військ має цілком конкретне мірило — кількість втрат.

вих скриньок»: системи «Зоркий-1» та «Зоркий-2», які призналися для бойових машин, були розроблені у Мінську, а імітатори «Бесстрашие» для стрілецької зброї — у Новосибірську. В ході двосторонніх навчань ці вироби давали змогу повністю відтворювати бойові можливості зброї, фіксувати результати стрільби з урахуванням реальних балістичних, природних та топографічних умов і миттєво передавати всю інформацію щодо бою на центральний пульти управління. Лазерний імітатор на «знищений» цілі автоматично відмикався, і таким чином екіпаж бойової машини чи окремих піхотинців втрачали можливість продовжувати вести вогонь.

Ефект від використання імітаційних систем очікувався колосальний. На той час, наприклад, програмою вогневої підготовки танкових екіпажів радянської армії передбачалася одна штатна стрільба на рік: три снаряди на танкіста. Мало це було чи багато? Все пізнається у порівнянні. А порівнювати було з чим. У другому номері журналу «Зарубежное военное обозрение» за 1990 рік наводилася таблиця, ознайомитися з якою міг будь-який громадянин СРСР. Вказувалися в ній річні норми витрат боеприпасів на основні типи танків збройних сил США. На М48 протягом року виходило 93 постріли, на М60 — 150, на М1 «Абрамс» — 110 відповідно.

Коментарі, як то кажуть, були зайвими. Тож не дивно, що на техніку, створену завдяки зусиллям мінських та Новосибірських науковців, покладалися великі надії. А й справді — з використанням лазерних пристроїв стріляти можна було скільки завгодно, адже з технічного боку вони віддзеркалювали все те, що робить екіпаж танка зі своєю зброєю у процесі підготовки та ведення вогню. Більше того, якби ставилося за мету досягнення ще й візуального і звукового ефекту, постріли могли виконуватися холостими снарядами, значно дешевшими за бойові і витрачати яких дозволялося до тридцяти штук на рік.

Звісно, застосування імітаторів не могло замінити повноцінних вогневих тренувань — навчитися влучно стріляти можна лише стріляючи. Однак для тактичного виш-

колу лазерні системи виявилися тією «знахідкою», яка давала шанс вивести підготовку військ на якісно вищий рівень.

— На той час ми знали, що в Сполучених Штатах лазерні імітатори використовують вже давно, — згадує колишній командир того самого батальйону забезпечення навчального процесу, а нині полковник запасу Сергій Поляков. — Однак детальних відомостей про американські прототипи нам не давали. Єдине, про що вдалося тоді дізнатися, так це те, що заокеанські імітатори були менших розмірів і, можливо, дещо досконаліші. Втім в ефективності ані «Зоркий», ані «Бесстрашие», я певен, не поступалися заокеанським аналогам.

Проблема полягала в іншому. Справа була новою, тож перш ніж приступити до виконання програми експериментальних навчань, потрібно було укомплектувати особовим складом навчальний відділ батальйону, підготувати кваліфікованих інструкторів-посередників, розробити методичні матеріали тощо. На все це пішов рік. За напрацьованою схемою алгоритм підготовки бойових підрозділів був такий: мотострілецький батальйон прибуває на польовий вихід і протягом двох тижнів, використовуючи імітаційне обладнання, послідовно проходить бойове злагодження від відділення і вище. На завершальному етапі передбачалося проведення двосторонніх батальйонних тактичних навчань, коли кожна із сторін з максимальною наближеністю до бойових умов виконує певне завдання — на реальному полі, з реальним противником.

У 1990 році таке навчання відбулося. Безпосередню участь у ньому взяв один з батальйонів 310-го мотострілецького полку 24-ї «залізної» дивізії.

Рота з танковим взводом була в обороні, а посилений танковою ротою батальйон — у наступі. Між ними — 12 радянських генералів, які прибули спостерігати за перебігом навчань. Час «Ч» давно сплинув, а ніякої динаміки не відбува-

ється. На запитання, де війська, їм доповідають:

— Батальйон зупинений і розбитий, бій закінчився.

— Але ж ми нічого не бачили! Де комбат?

З доповіді командира батальйону з'ясовується: його підрозділ було «знищено» за два кілометри від переднього краю противника, тільки-но роти, не зробивши жодного пострілу, почали розгортатися у бойову лінію.

Офіцер виявився людиною амбітною, не любив програвати. Він вів батальйон красиво, чіткими лініями в колонах, з дотриманням встановлених інтервалів і дистанцій. Його підлеглі висувалися на рубіж розгортання атаки так, як цього вимагав командир полку, який не розумів, що застосування нової імітаційної техніки позбавить шансів на перемогу будь-кого, хто притримуватиметься «парадної» тактики.

Фактично, з початку 1970-х років і до останнього дня свого існування радянська армія навчалася не веденню бойових дій, а постановці «спектаклів на військову тему». Головною вимогою під час кожного тактичного навчання будь-якого рівня незмінно залишалася видовищність дійства. Це створювало ілюзію керованості: я їм кажу — і вони роблять. Постановці кожного такого «шоу» передували десятки репетицій, і будь-яка зміна, не передбачена сценарієм, незмінно призводила до руйнування всього дійства.

У радянській армії кожен командир, починаючи з ротного, мав за плечима досвід участі в десятках, а то й сотнях подібних вистав. Тож розмовляючи з керівництвом навчань, свою поразку комбат прокоментував жорстко:

— Я діяв так, як навчали з училища, тому результат — катастрофічний. Дайте час на організацію бою за статутом!

Активну фазу перенесли на наступний день. Усю ніч тривала підготовка до наступу — були розвідані вогневі точки противника, відповідним чином проведена

Застосування ЛІСУЦ у майбутньому призведе до перегляду принципів комплектування підрозділів: не просто людьми зі зброєю, а тими, хто спроможний воювати ефективно.

організація вогневого ураження тощо...

Друга спроба атаки виявилася майже успішною, батальйону вдалося наблизитися до противника на відстань 500–1000 метрів, однак він знову зазнав поразки. Висновок був таким: неправильно були розраховані сили та засоби.

На цьому історія використання лазерних імітаторів радянського виробництва добігає кінця. У 1992 році батальйон, яким командував Сергій Поляков, було розформовано, а унікальну техніку здали на зберігання. Кілька років ящики із запакованими в них «Зоркими» та «Бесстрашиями» припадали пилом на складах ПрикВО, аж доки про свої дітища не згадали у Мінську. За згодою української сторони всі системи були передані міністерству оборони республіки Білорусь.

Минуло двадцять років, і нам знову доводиться повертатися до того, від чого свого часу ми так легко відмовилися. Нині в тактичній підготовці армій усіх провідних країн світу системи ЛІСУЦ використовуються повним ходом. Більше того, протягом останніх п'ятнадцяти років постійний аналіз всього, що відбувається на тактичному полі, як на рівні окремого солдата і підрозділу, так і на рівні організації бою штабами, тричі призводив до змін у бойовому статуті сухопутних військ Сполучених Штатів. Тобто сьогодні застосування новітніх лазерних та комп'ютерних технологій стало тим фактором, який реально впливає на формування тактичних доктрин найпотужніших збройних сил світу.

Американці готові ділитися з нами власним досвідом. Але чи готові ми сприймати цей досвід?

У Росії після розпаду Радянського Союзу про застосування новітніх технологій у ході тактичної підготовки військ забули, як і у нас. Як і у нас, там і досі влаштовуються феєричні вистави на військову те-

му. Переписати бойові статuti російської армії змусила Чечня. А що спонукало зробити те ж саме українських військових керівників і, головне, яким чином це було зроблено? Якщо не знаєте — відкрийте Бойовий статут Сухопутних військ ЗС України і порівняйте його з першоджерелом, написаним у білокам'яній...

Хіба таким чином мало б вирішуватися питання удосконалення тактичного вишколу військ?

Відповідь на це зовсім не риторичне запитання, здається, таки почали шукати в стінах Національної академії оборони України та колишнього танкового училища на Дегтярівській. Завдяки зусиллям і розумінню проблеми з боку нинішнього командувача Сухопутних військ генерал-полковника Івана Свида ще на початку року під Житомиром, у 240-му центрі підготовки підрозділів відбулися демонстраційні навчання із застосуванням ротного комплексу лазерних імітаторів MILES американського виробництва.

Результати навчань, гадаю, стали поштовхом для подальших роздумів на цю тему. Система MILES дозволяє не тільки візуально бачити, як хтось когось вражає на полі бою, а й наглядно демонструє: це є наслідком певної тактики дій — з боку тих, хто обороняється, чи навпаки, наступає. Встановлені на

зброї та спорядженні кожного бійця пристрої посилають на сервер центрального пункту управління дані щодо всього, що відбувається на полі бою. Надаючи власний номер кожній бойовій одиниці, після навчання можна проаналізувати, скільки з неї було зроблено пострілів, скільки було влучень у ціль та промахів, скільки разів було відкрито вогонь по тій самій цілі, скільки результатів «уражено». Це дає можливість провести ретельне вивчення тактичного застосування підрозділу зовсім іншого якісного рівня. Не «куди біг, і що робив», а набагато глибше. Показово, що між тими, хто оборонявся, та тими, хто наступав, був приблизно однаковий рівень втрат, чого в принципі не може бути, якщо звернутися до військової теорії. «Один до трьох на користь тих, хто в обороні» — багато років, як мантру, повторювали ми цю формулу. Не вийшло «один до трьох». Після двох місяців підготовки однієї роти результат бою виявився приголомшливим: втрати з обох боків становили 50 на 50. А це вже підґрунтя для того, щоб замислитися: що не так робить сторона, яка в обороні?

Один із солдатів чотирнадцять разів відкривав вогонь по тій самій цілі, жодного разу її не уразивши. Отже, щось не так із цим бійцем. Уся зброя пристрілюється, і причина такого «влучного» ведення вогню може критися тільки в одному — людина не має здібностей до вогневого вишколу. Отже, широке застосування ЛІСУЦ у майбутньому зможе вивести на інший рівень вирішення кадрових питань, призведе до перегляду принципів комплектування механізованих під-

розділів особовим складом: не людьми зі зброєю, які до виконання певних завдань не здатні взагалі, а тими, хто спроможний ефективно воювати.

З чого, можливо, потрібно було почати розмову про імітаційне моделювання і лазерні імітатори? Слово імітація — ключове. Тобто в процесі тактичної підготовки — індивідуальної чи колективної з системами MILES або із системами моделювання, призначеними для штабів, потрібно виходити з того, що підрозділ і штаб мають бути поставлені в абсолютно природні умови. Всі імітаційні системи, якими б вони не були, призначені лише супроводжувати ваші дії, а не бути головними. Тому при «навішуванні» на бійців, встановленні на озброєння і техніку вони не повинні відволікати увагу на себе.

Насправді методика підготовки військ із застосуванням технологічних складових не дуже відрізняється від існуючої нині — те ж саме поетапне проведення занять на навчальних місцях, де завершальною фазою є двостороннє тактичне навчання. З єдиною поправкою: репетицій немає. Вони втрачають сенс. Ви не зможете передбачити сценарій поразки, не зможете просто взяти і впасти. Ваша зброя буде відімкнена, коли у вас влучать.

Чого варта стара добра «показуха» віднині добре знають у першій роті 13-го аеромобільного батальйону. Пересуватися на полі бою красиво, як вчили раніше, рівним наступаючим ланцюжком стало «шкідливо для здоров'я» — вистачить однієї кулеметної черги на все відділення. Можна навпаки, ховатися в окопі, щоб у тебе не поцілили, але тоді й ти нікого не вра-

зиш. Хлопці, які засвоїли цей урок, тепер чудово розуміють, що для того, аби перемагати і залишатися живим на полі бою, потрібно повернутися до бойової підготовки лицем: навчитися правильно пересуватися, знати свою зброю, вміти вести вогонь, обирати цілі і т. ін. А ще вже абсолютно інший — інтелектуальний, усвідомлений підхід не лише до власного вишколу, а й того, що в бою називають «ліктем товариша».

Під час демонстраційних навчань командир роти першим відчув зміни, які відбулися в психології підлеглих — солдати вперто не бажали бути ураженими і шукали способи насамперед вижити і лише потім — виконати завдання. Але ж у реальному бою кожен також буде боятися, щоб його не вбили. Тобто, якщо раніше в ході тактичних навчань проблеми з керованістю підрозділами виникали надзвичайно рідко, то нині довелося зіткнутися з тим, що підняти роту в атаку зовсім не просто. З'ясувалося, що психологічний стан кожного окремого бійця фізичним чином впливає на управління боем...

За великим рахунком, українське військо втратило двадцять років безцінного досвіду. Безцінного — тому що на полі бою рівень справжнього вишколу військ має цілком конкретне мірило — кількість втрат.

За ці роки у Збройних Силах України зросло ціле покоління командирів, які, на жаль, зробили кар'єру на плацу і навчилися віртуозно вирішувати питання євроремонтну казарм та їдалень, однак жодного разу не замислилися над сенсом існування армії, яка збиває своїми ракетами цивільні літаки сусідньої держави, влучає в будинки співгромадян та розстрілює з танків власних товаришів по зброї.

Збройні сили мають абсолютно інше призначення. Нарешті слід визнати, як би то не було важко і боляче: без змін, нехай поступових, нехай не таких швидких, як хотілося б, але відчутних і важливих, наше військо остаточно перетвориться на багатотисячну юрбу бездомних людей у погонях.

Тож чи повернеться у війська наука перемагати?

Іван СТУПАК

ШТУРМ

AIRSOFT

МИСЛИВСТВО

РИБАЛКА

ТУРИЗМ

Торгова марка "ШТУРМ" пропонує широкий асортимент різноманітного одягу та спорядження провідних виробників світу для активного відпочинку. Мисливство, рибалка, туризм, аірсофт тощо...

м.Львів, вул.Персенківка, 17
тел: 8 (067) 172-36-39
web: <http://sturm.com.ua>
e-mail: sturm-lviv@yandex.ru

Вадим ГРЕЧАНІНОВ:

«Симпатиків НАТО в Україні щороку стає більше. Але форсувати процес вступу країни до Альянсу, на мій погляд, не варто»

Вадим Олександрович Гречанинов. Народився 25 квітня 1934 року у Вінниці. Після закінчення середньої школи у 1952 році вступив до Харківського авіаційного училища штурманів. Пройшов шлях від курсанта до начальника штабу окремої армії ППО.

У 1978 році присвоєно звання генерал-майора авіації.

У 1980–1991 роках — служба у Військовій інженерній академії ППО (м. Харків) на посаді начальника кафедри оперативного мистецтва і тактики. Кандидат воєнних наук.

У вересні 1991 року запрошений Верховною Радою України до Києва для роботи зі створення Міністерства оборони України.

В 1991–1993 роках — начальник Центру оперативно-стратегічних досліджень МО України;

В 1992–1993 роках — заступник Голови національного комітету з питань роззброєння — заступник начальника ГШ ЗС України;

В 1993–1994 роках — помічник Міністра оборони України з питань військової політики.

В 1994–1996 роках — помічник Президента України з військових питань.

Дійсний член Академії Інженерних наук України з 1992 року.

Дійсний член Аерокосмічної Академії України з 1994 року. Президент Атлантичної Ради України з 1995 року.

Без перебільшення можна сказати, що Президент Атлантичної Ради України Вадим Гречанинов є одним з найавторитетніших експертів з питань євроатлантичної інтеграції. І це попри те, що більшу частину свідомого життя — від лейтенанта до генерала — Гречанинов «воював» проти «вероятного противника», яким за часів СРСР було прийнято вважати «агресивный блок НАТО». І, здається, єдиним, що об'єднувало колишніх непримиренних супротивників, було те, що свої дні народження вони святкували у квітні. Щоправда, Вадим Олександрович старше від Альянсу на цілих 15 років...

— Вадиме Олександровичу, це правда, що більшу частину свого свідомого життя Ви були антинатовцем?

— Так.

— Ви щиро переконані в тому, що Україні слід вступати в НАТО?

— Так.

— Ви вважаєте, що, посиливши інформаційну політику, можна докорінно змінити ставлення народу України до НАТО?

— Так.

— Чи вважаєте Ви, що Україна стане членом НАТО швидше, ніж Росія?

— Важко сказати.

— У разі вступу в НАТО України та її Збройним Силам там буде комфортно?

— Так.

— На сьогодні Збройні Сили України реально готові до вступу в НАТО?

— Майже готові. На жаль, державою не вирішуються соціальні питання.

— На Вашу думку, питання приєднання України до Альянсу є надто заполітизованим?

— Так.

— Свого часу Ви заявили, що за три роки менталітет народу України щодо НАТО змінити не можливо. А чи можна його змінити взагалі?

— Можна.

— На Ваш погляд, фрази: «ми хочемо в НАТО» і «ми йдемо в НАТО» — це різні речі?

— Так.

— Вадиме Олександровичу, Ваша кар'єра військового, як для радянських часів, була просто вражаючою...

— Так, проте не все було так просто. У 1968 році я закінчив академію, отримав «майора», а вже через десять років став генерал-майором. За цей час я встиг закінчити академію Генерального штабу, послужити на Півночі п'ять років, з них — три роки начальником штабу дивізії, зона відповідальності якої за територією перевершувала територію Франції. Після академії мене розподілили в Білорусію, де я був начальником штабу корпусу ППО, а вже через два роки став начальником штабу окремої армії. На жаль, на цьому моя кар'єра «дала збій» — мене прибрали з посади, щоб призначити на неї... родича одного з членів ЦК.

— Під час нашого блізу Ви підтвердили, що були антинатовцем. Що ж сталося таке, що Ви кардинально змінили своє ставлення до Альянсу?

— Зазначу: це відбулося не відразу, не раптово. Ще в роки до перебудови, коли ми проводили навчання з умовним противником з країн НАТО, у мене виникало чимало питань, на які я не міг знайти задовільну відповідь. І ці сумніви щодо того, що ми не спроможні дати гідну відсіч армії ймовірного противника, посилювалися після того, як літак Руста приземлився на Красній площі в Москві. І навіть отримавши такого ляпасу, ми брехали (у тому числі й генерали), висуваючи малозрозумілі версії того, як узагалі таке могло статися. Не можна не згадати й збитий над Сахаліном південнокорейський літак з 268 пасажирами на борту. Все це, безумовно, змушувало замислитися. А вже коли я почав викладати в академії ППО, у мій свідомості відбулася остаточна переоцінка цінностей. Приміром, читаю лекції слухачам, а згодом до мене підходить підполковник, доктор наук, і заявляє, що отут я не правий. І знаєте, я став учитися в цих хлопців, а згодом зрозумів, що багато чого з того, що я бачив у військах, у теорії нічим не підтверджувалося. Я був уражений тим, що в часи перебування мали місце непоодинокі випадки, коли армією керували непрофесіонали. Наприклад, ППО командував дуже відомий, але «сухопутний» генерал Третьак. Вже не кажучи про те, що Воєнна доктрина, змінена при Горбачову, містила в собі купу недоречностей.

— Ви є одним з тих, хто стояв біля витоків створення Міністерства оборони України. Напевно, неминучими були проблеми у взаєминах з колегами по академії, де Ви викладали, які категорично не визнавали незалежність України?

— Авжеж. Наприклад, коли у вересні 1991 року мене викликали до Києва на співбесіду з генералом Костянтином Морозовим, «добро-

Запровадження щорічних національних програм сигналізує про те, що рівень ПДЧ ми пройшли. До того ж США надають Україні стратегічне партнерство.

зичливці» одразу доповіли про це в Москву, звідки надійшло розпорядження: Гречанінова негайно звільнити. Довелося на якийсь час «забудувати», перечекати. Хоча на той момент я був переконаний, що вихід України зі складу СРСР — лише справа часу.

— З Ваших слів стає зрозуміло, що за радянських часів над військовим аспектом переважав політичний...

— Дійсно. Так було завжди, і стосовно НАТО в тому числі. Альянс використовувався як політичний «ужастик». Проте у часи гласності і перебудови, часи демократизації суспільства вже не можна було брехати безбожно. І десь у глибині душі я завжди був дещо інший. Тут, мені здається, певна роль належала моїм предкам. Коли вісімнадцятирічним я вступав до Чугуївського льотного вишукального училища, на мандатній комісії мені відкритим текстом заявили, що в мене є родичі за кордоном. Якщо мене посадити в одномісний літак, то я можу «зробити крильцями». (А в Чугуєві готували льотчиків для груп військ.) Тоді це для мене було абсолютно несподіванкою. Адже в школі, в рідній Вінниці, я був активістом — секретарем комсомольської організації! Словом, мені сказали, що літати я зможу тільки на двомісному літаку, і вже через рік перевели до Харківського авіаційного училища штурманів.

Минув час. Я став генералом, закінчив академію Генштабу, послу-

жив і в Середній Азії, і на Півночі. І раптом тітка, мамина сестра, зважилася розповісти історію нашої родини. Виявляється, мій дід по лінії мами — Павленко — був штабс-капітаном, який перейшов на бік Червоної армії, а у 1932 році його репресували. Другий дідусь також був репресований і загинув у сталінських таборах. Я впевнений, що у компетентних органах про це знали, але мені нічого не сказали. У місті Калініні (Твер), де я був слухачем академії ППО, в одному з українських районів у нас проводилися навчання. Як пізніше я довідався, саме там, тільки за тридцять років до цього, мій дід командував полком. Звідти ж його забрали і репресували. Але я ж нічого цього не знав! І це також психологічно тиснуло на мене.

— Тобто, Ваша участь у створенні Збройних Сил незалежної України була свого роду формою протесту?

— Щось таке, безумовно, було, але незначне. Просто я бачив, що це необхідно.

— Ще в 2005 році багато політиків повторювали, що вже через три роки Україна буде в НАТО. Ви ж тоді аргументовано розстрошили ці прогнози. І час довів Вашу правоту. ПДЧ нам так і не надали. Для Вас як експерта ця звістка не стала громом серед ясного неба?

— Ні. На відміну від деяких українських політиків, які «зі своїх джерел» знають наперед про рішення,

що приймаються у Брюсселі, я перспективу нашого «шлюбу» з Альянсом спрогнозував сам.

Я вважаю, що ми могли отримати ПДЧ, і за рівнем підготовки країни ми були до цього готові. Але було багато нюансів, що перешкодили цьому. Не останню роль відіграли наші внутрішні політичні «розборки» та фактично організована інформаційна війна з боку тієї ж Росії. Та й у цих умовах Захід йде нам назустріч. Вводяться щорічні національні програми, які нам сигналізують, що рівень ПДЧ ми пройшли. До того ж США надають Україні стратегічне партнерство. І в цьому сенсі я погоджуюся з тими, хто вважає, що не варто форсувати процеси щодо вступу України в НАТО і доводити справу до конфронтації з Росією. Треба працювати в регіонах, а не тільки у Києві. І жити не тільки гаслами й бути цим задоволеними. Гасла мають сенс на високому рівні керівництва держави, а далі всі ланки повинні працювати в інтересах інтеграційних процесів на всіх рівнях. Виходячи зі свого досвіду, можу сказати, що інформаційною конкретною роботою на місцях займається дуже обмежена кількість громадських організацій, серед них із самого Києва — окремі ентузіасти — патріоти своєї країни. Більшість «придворних» громад-

ських центрів працюють тільки у столиці й займаються, як вони кажуть, вихованням еліт.

— Як Ви вважаєте, що відбудеться скоріше — вступ України до НАТО чи вивід Чорноморського флоту з Криму?

— Думаю, що вже сьогодні до цього процесу повинні долучитися військові експерти, які мислять стратегічно. Таких людей в Україні мало, але вони є. Наприклад генерали Лопата та Шкідченко, адмірал Безкоровайний. Щодо дій ЧФ РФ моя думка є такою: дійсно, ми не можемо заборонити воювати російському флоту. Але ми можемо й повинні йому заборонити повертатися на базу в Україні під час бойових дій. Це — наше право. Добре, що Грузія — наш стратегічний партнер. А якби це було не так, ми у будь-який час могли одержати удар по Севастополю, і Україна вже у війні. Війна закінчилася, кораблі ЧФ повертаються до Севастополя, й тут вже повинен бути український контроль. Ця війна окрім іншого, показала, що Росія може управляти своїми силами не тільки з основного командного пункту, розташованого в районі Севастополя, а й із запасного, який дислокується, що важливо, на її власній території в Новоросійську. Отже, це знаковий момент для української сторони, який треба врахову-

вати і який свідчить про те, що росіяни у 2017 році мають можливість оперативно перевести на ЗКП систему керування флотом, а далі системно у зазначені терміни звільнити від своєї присутності інші об'єкти та територію у Севастополі, в Криму. До речі, цю ідею я висловив у МЗС України та дипломатам однієї дружньої іноземної держави з НАТО. І останні мою пропозицію схвалили, з МЗС — поки мовчання...

— Наша бесіда відбувається напередодні 60-річчя заснування Альянсу. Як Ви гадаєте, НАТО, яке ми знали за радянських часів з карикатур Кукриниксів, і НАТО нинішнє — дуже різняться? Чи це та ж сама організація, тільки зараз ми розглядаємо її під іншим кутом?

— НАТО, звичайно, стало іншим. Адже військ на постійній основі в цієї організації немає, а участь в операціях відбувається виключно на добровільній основі. У принципі, за винятком Косова, немає жодного випадку, де б Альянс можна було обвинуватити в застоюванні зброї. Причому в Косово війська НАТО воювали не так, як Росія в Грузії. Напередодні операцій командування сил НАТО попереджало місцеве населення, по якому об'єкту буде нанесено удар, зверталось до населення щодо евакуації. У НАТО намагалися визволити кожного військовополоненого. Скажіть, хто до цього так воював?

— А Ви не вбачаєте парадокса в тому, що авторитетні українські військові, які розуміють усі плюси співробітництва з НАТО, двома руками за цю організацію, а далекі від армії пересічні громадяни — проти?

— Ви маєте рацію. Пригадую, як минулого року у Харкові ми проводили заняття з журналістами місцевих видань. Виявляється, рівень їхньої політичної компетенції у питаннях НАТО, м'яко кажучи, нижче за середній, вони плутають елементарні речі. Втім саме з їхніх матеріалів люди отримують недостовірну, викривлену інформацію про Альянс.

До речі, нібито неприйняття народом України ідеї вступу країни до НАТО — це основний аргумент Росії стосовно того, чому Україна

Ми не можемо заборонити російському флоту воювати. Але ми можемо й повинні йому заборонити повертатися на базу в Україні під час ведення бойових дій.

не повинна приєднуватися до Альянсу. І західні країни цю аргументацію, безумовно, враховують. Незважаючи на це, 2008 рік забезпечив нам відчутне зростання кількості прихильників НАТО. Адже є статистичні дані, що свідчать: населення, хоч і повільно, але змінює свою позицію щодо НАТО.

— До речі, чи не поділитесь свіжими даними щодо сприйняття (або несприйняття) українцями НАТО?

— Сьогодні близько 30 відсотків — «за», ще 30 — тих, хто вагається. «Проти» — 40 відсотків. Зважте, що ще рік тому «проти» було 60 відсотків. Тобто за минулий рік симпатиків НАТО стало на 20 відсотків більше. Навіть у таких містах України, як Севастополь.

Тому, виходячи з таких цифр і враховуючи позицію влади Росії, головним завданням у цій перехідний період у відносинах з НАТО повинна стати конкретна інформаційна діяльність серед усіх верств населення. І особливу увагу, як на мене, слід звернути на військових. Якби до цього ми ще змогли б значно збільшити бюджет війська і повернути престиж армії! Тому що військовослужбовці — це державні люди, причому з традиційно високим ступенем довіри серед населення.

— Як Ви вважаєте, чи потрібно проводити референдум щодо НАТО?

— Ми повинні досягти такого рівня життя, коли він, цей референдум, буде непотрібний. Зараз це питання краще відкласти у сторону.

— Усі говорять про те, що треба піднімати відсоток прихильників Альянсу в Україні. Але ніхто не каже, яким чином це можна зробити?

— Торік я багато їздив по країні з молоддю з Руха і БЮТу. Хочу зазначити — дуже розумні хлопці. Вони запрошують у свою команду досвідчених експертів, які, по суті справи, проводять заняття по типу народної дипломатії. І всім, наприклад, цікаво, як я, людина старого гарту, сам «перестроююся». Мене запитують, наскільки я щирий? Повірте — щирий! Тому що не належу до когорти людей і політиків, які подібно до флюгера змінюють свої погляди на угоду якимсь інтересам. Необхідно і на цьому пе-

За минулий рік симпатиків НАТО в Україні стало на 20 відсотків більше. Навіть у таких містах, як Севастополь.

рехідному етапі розвитку держави бути впевненим у собі, бути самодостатньою людиною, опорою для своєї родини, адже на цьому базується сила держави.

— Чи немає у Вас враження, що чим більше ми прагнемо в НАТО, тим далі воно від нас віддаляється?

— Думаю, що тут діє ефект пізнання — чим більше ми знаємо про НАТО, тим більше виникає питань і сумнівів, тобто ми приходимо до реальної оцінки ситуації.

Відповідаючи на Ваше запитання, зазначу, що все-таки рух назустріч є. Нова концепція, яку хочуть прийняти в квітні, проголошує: розширення буде, але при цьому треба враховувати відносини з Росією. Для країн — учасниць Альянсу Україна важлива саме в геополітичному плані, це дуже глибока зона територіального та повітряного оповіщення. Її вигідно використовувати в плані контролю за зміною обстановки, тому що вона завдяки системі ППО видає інформацію про дії на значній відстані. Мати таку прикордонну країну в якості союзника конче вигідно.

Крім того, вступ України до Альянсу дозволить більш широко використовувати Чорне море. Це наблизить саму Росію до Альянсу.

— То ж Ви не виключаєте, що згодом сама Росія буде «сватами» Україну в НАТО?

— Гіпотетично таке цілком можливо. Але зараз виходить так, що політика, яка провадиться світовим співтовариством, наприклад, проти Ірану, проти Північної Кореї, визначає, що їх ядерне озброєння вигідно тільки Росії.

— І на завершення нашої бесіди — Ваш прогноз: через скільки років Україна може стати повноправним членом НАТО?

— У 2008 році я сказав, що це станеться через п'ять років. Але зараз схилився до думки, що це може відбутися пізніше. Коли саме — сказати важко. Адже будемо відверті: за соціальними стандартами ми, на жаль, до НАТО не дотягуємо. Саме тільки «квартирне питання» чого варте, не кажучи вже про низький рівень грошового забезпечення військовослужбовців... Але якби ми підготувалися та увійшли до НАТО, ситуація докорінно змінилася. Тому що мінімум два відсотки бюджету спрямовувалися б на утримання армії, а ми б нарешті позбулися наших «соціальних» комплексів.

Бесіду вели Володимир ГОРІШНЯК
та Юрій КУЗНЕЦОВ

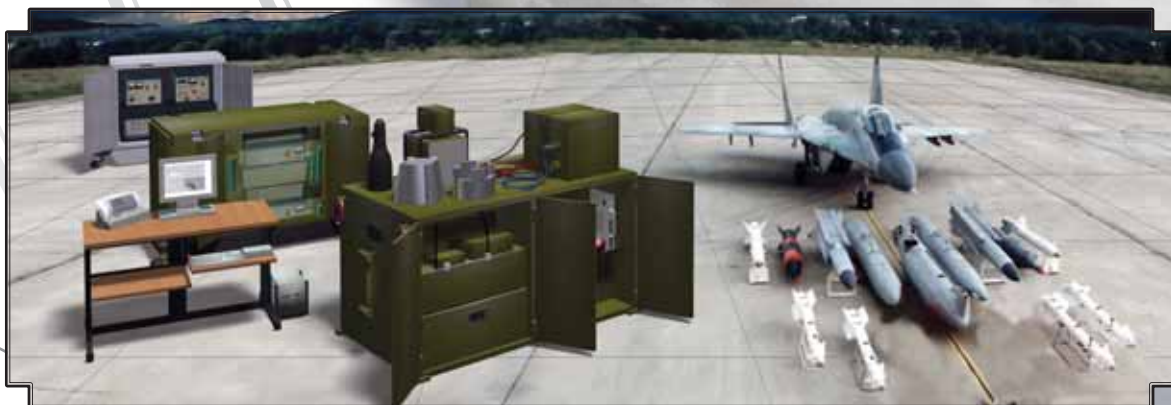

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ

- Науково-технічні дослідження, розробка та виконання дослідно-конструкторських робіт зі створення складових частин комплексів авіаційного та протитанкового озброєння, а також виробництво:
 - систем керування авіаційних, протитанкових ракет та інших засобів ураження;
 - блоків електричних рульових приводів та інших агрегатів керованої високоточної зброї (авіаційних, зенітних, протитанкових ракет і торпед);
 - систем автоматизованого контролю і діагностики керованої високоточної зброї;
 - телеметричних систем і комплексів для проведення випробувань керованих авіаційних та протитанкових ракет;
 - оптико-електронних систем для виміру кута вигину ствола танкових і артилерійських гармат;
 - тренажерно-контрольних комплексів для контролю лазерного каналу приладів наведення, навчання і тренування екіпажів бронетанкової техніки.
- Науково-технічне забезпечення робіт з оновлення та модернізації систем автоматизованого контролю і діагностики керованої високо-точної зброї.
- Організація та участь у проведенні робіт з підтримки боєготовності керованої зброї Збройних Сил України.

MAIN TRENDS OF ACTIVITY

- Scientific researches, development works on the component system parts of the air and antitank armament's creation, and also production of:
 - control systems for air missiles, antitank missiles and other destruction weapon;
 - electric control units (driving actuators) and other guided high-precision weapon aggregates (air missiles, air-defense and antitank missiles, torpedoes);
 - automated control and diagnostic systems for guided high-precision weapon;
 - telemeter systems for the air and antitank guided missile tests;
 - optoelectronic systems for the tank and artillery guns barrel bending angle measurement;
 - training control systems for monitoring of aiming devices' laser channel, training and practice of the armored vehicles' crews.
- Scientific and technological works on reequipment and modernization of automated control and diagnostic systems for guided high-precision weapon.
- Organization and participation in realization of activities on the Armed Forces of Ukraine guided weapon fighting readiness.

**ВІТЧИЗНЯНИЙ ПЕРЕНОСНИЙ ПРОТИТАНКОВИЙ
РАКЕТНИЙ КОМПЛЕКС "СТУГНА"**

2, Melnikov Str., Kyiv, 04050, Ukraine
Phone: +38 (044) 483 0745, 484 1898
Fax: +38 (044) 483 1394
E-mail: kb@luch.kiev.ua
www.luch.kiev.ua

Україна, 04050, Київ, вул. Мельникова, 2
Телефон: +38 (044) 483 0745, 484 1898
Факс: +38 (044) 483 1394, 484 1898
E-mail: kb@luch.kiev.ua
www.luch.kiev.ua

«ВІКНО»

У КОСМОС

Застосування космічних систем дозволяє при мінімальних видатках майже на третину збільшити ефективність використання вже існуючого військового потенціалу держави

Космос у життєдіяльності світового співтовариства... Здавалося б, що він може дати з точки зору розв'язання проблеми забезпечення миру і спокою у такому мінливому сучасному світі? Втім, виявляється, що саме впровадження високотехнологічних військово-космічних систем є найменш витратним і найбільш прийнятним шляхом трансформації оборонних структур держави.

Тенденції

Приклади війн та воєнних конфліктів, які відбулися протягом попереднього десятиріччя, демонструють відчутне зростання ролі космічних систем військового і подвійного призначення, безкіпажних (роботизованих) систем, систем сигнатурної розвідки, невогневих засобів ураження та озброєння нетрадиційної дії у вирішенні питань національної безпеки та оборони держав світу. Їх наявність та раціональне використання надає можливість не лише запобігти багатьом втратам, а й

ефективно діяти при істотному скороченні витрат на вирішення цих питань.

Використання навколоземного космічного простору у військових цілях у третьому тисячолітті стає одним з ключових питань забезпечення національної безпеки держав. Основна причина — нові можливості, які виникають у результаті використання космічних технологій у військовій справі. Світовий досвід переконливо доводить, що забезпечити необхідний рівень національної безпеки та оборони держави в умовах світо-

вої економічної кризи та істотного скорочення видатків на збройні сили можливо саме на основі комплексного застосування як нових високотехнологічних, так і вже існуючих традиційних засобів.

Тільки космічні системи дозволяють, не порушуючи міжнародних угод, отримувати у реальному часі інформацію про будь-які події у будь-якій точці планети. Це дає змогу вести ефективні бойові дії навіть на непередбачених театрах воєнних дій, надзвичайно швидко реагуючи на зміни оперативної обстановки. Космос стає центром і воєнної стратегії, і оперативного мистецтва, і тактики.

Застосування космічних систем дозволяє при мінімальних видатках майже на третину збільшити ефективність використання вже існуючого військового потенціалу держави. Так, космічні апарати розвідки забезпечують підвищення точності цілевказівок до 30–50% і збільшення кількості розкритих системою розвідки об'єктів противника на 20–30%, а космічний апарат оптико-електронної розвідки за один виток навколо Землі отримує над територією України таку ж кількість знімків, що й літак-розвідник за півроку польотів над цією місцевістю!

Використання інформації від космічних радіонавігаційних систем разом із результатами космічної зйомки сприяє зниженню витрат боеприпасів артилерійських комплексів у декілька разів. Тобто замість десятків одиниць боеприпасів для ураження цілі використовуються одиниці! Космічні апарати метеорології і топогеодезії надають можливість підвищення ефективності стрільби ствольної та реактивної артилерії на 20–25%, ракетних ударів — в 1,5–4 рази. Загалом цілком реально за рахунок використання космічних систем скоротити потрібний наряд високоточних засобів ураження майже у 5 разів.

Оцінку значення освоєння космосу дав ще в 1964 році тодішній президент США Ліндон Джонсон: «Британці панували на морі і керували світом. Ми почали панувати в повітрі і стали керувати вільним світом з тих пір, як встановили це панування. Тепер це положення займе той, хто пануватиме в космосі».

Світ

Нині спостерігається постійне зростання кількості країн світу, які, дбаючи про свою національну безпеку, звертають увагу на космос та інноваційні аерокосмічні технології. Можливість самостійного запуску космічних апаратів сьогодні мають Росія, США, Франція, Китай, Казахстан, Індія, Японія, Австралія, Аргентина, Бразилія, Великобританія, Ізраїль, Італія, Іран, КНДР. Понад 130 держав миру беруть участь у космічній діяльності, з них близько 40 працюють над програмами з використання космічних засобів у системах зброї, 17 країн мають власні космічні програми. Все більшу активність у цій царині виявляють країни так званого третього світу.

Найпотужніші космічні програми мають Росія, Євросоюз, США. У Директиві США «Національна політика в галузі космосу» (2006) зазначається: «Протягом півстоліття Сполучені Штати займають провідні позиції у сфері дослідження і використання космічного простору і створили міцну основу космічної діяльності в цивільній, комерційній областях та області національної безпеки. Зросли безпека, захищеність людей і навколишнього середовища, прискорився інформаційний потік. Космічна діяльність стала двигуном економічного зростання і змінила уявлення людей про їхнє місце на планеті і у Всесвіті... У новому столітті тим, хто ефективно використовує космічний простір, будуть більшою мірою доступні процвітання і безпека, і вони отримають значну перевагу над тими, хто його не використовує».

Найактивнішим «гравцем» з 90-х років XX століття у космічній сфері стала КНР. Іран та Північна Корея вже вивели у космічний простір ракетами власного виробництва супутники власного ж виробництва і планують активізувати свою діяльність у цій сфері. Низка країн проводить випробування протисупутникової зброї та розгортає системи протиракетної оборони.

Приймаючи рішення про розвиток космічного напрямку, країни керуються потребою своєчасно і в максимальному обсязі мати інформацію про об'єкти їх інтересу, щоб запобігати можливій агресії

або іншим недружнім діям певних сил (у діапазоні від країни до терористичної організації).

Здійснення безперервного контролю будь-яких регіонів планети, ефективна боротьба з тероризмом, піратством, підтримка дій підрозділів міжнародних безпекових структур тощо у перспективі можливе саме шляхом організації застосування космічних та інших високотех-

Космічний апарат за один виток навколо Земної кулі над територією України робить таку ж кількість знімків, що й літак-розвідник за півроку польотів!

нологічних систем за єдиним задумом і планом на основі міжнародної кооперації країн, які володіють космічними технологіями.

Сусіди

Активну космічну діяльність у сфері національної безпеки та оборони проводять і країни безпосереднього оточення України. Так, Польща здійснює космічну діяльність у сфері національної безпеки на основі різновекторної співпраці. З одного боку, ще 2004 року Польща отримала дозвіл уряду США на спорудження та експлуатацію приймальної станції, а також на оброблення даних з космічних апаратів США, Канади та Індії, а з іншого — реалізує політику інтегрування в європейські космічні структури, у тому числі й військового призначення. А у разі отримання Польщею права на приймання даних від створюваних Францією космічних апаратів подвійного призначення Pleiades (запуск заплановано на 2009 рік) Міністерство оборони та відповідні спецслужби країни матимуть змогу регулярно отримувати необхідну інформацію щодо всіх стратегічних, військових і промислових об'єктів на території будь-якої країни.

Діяльність Румунії в космічній галузі значною мірою стимулюється її прагненням до регіонального лідерства. Її активність щодо реалізації власних космічних програм, зокрема в оборонних напрямках, постійно зростає. За повної реалі-

зації заходів розділу «Космос і безпека» Другого національного плану з досліджень і розробок технологій на 2007–2013 роки Румунія отримає можливість забезпечувати космічну підтримку національної безпеки. Видатки на реалізацію цих заходів збільшено порівняно з першою аерокосмічною програмою Румунії 2001–2006 років майже в п'ять разів — до 196,8 млн доларів. У реалізації пріоритетних національних програм активну участь беруть також приватні компанії, за рахунок яких ця сума може значно (до 30%) збільшитись.

Уряд Туреччини ухвалив Першу національну космічну програму держави тільки у 2005 році. Серед її основних пріоритетів визначено створення космічних систем в інтересах національної безпеки. Загальний обсяг фінансування — 200 млн доларів. На реалізацію проекту відведено шість років, і вже на 2011 рік заплановано запуск першого національного супутника.

Білорусь буде свою космічну політику в тісній взаємодії з Російською Федерацією. У межах цього співробітництва створено єдиний інформаційний простір, який дозволяє здійснювати оперативний обмін матеріалами космічної зйомки, у тому числі в інтересах силових структур. У той же час тривають роботи щодо виготовлення й національних космічних апаратів.

Военно-космічна діяльність Росії суттєво активізувалася після конфлікту на території Грузії. Так, із 13 космічних апаратів військового призначення, запущених Росією в 2008 році, 8 було виведено на орбіти після конфлікту.

Отже, сусідні з Україною держави мають можливість вже зараз або в найближчій перспективі оперативно отримувати потрібну інформацію про події та явища, що відбуваються на територіях їх інтересу, та використовувати інші можливості, які надають космічні системи.

Україна

Для України успішна космічна діяльність є одним з ключових питань забезпечення необхідного рівня національної безпеки в умовах економічної кризи та скорочення видатків на оборону. Крім того, доступ у космічний простір об'єктивно збільшує вагомість України у відносинах зі стратегічними партнерами та сприяє інтеграції в європейські структури, а впровадження нових космічних технологій, розроблених в інтересах національної безпеки та оборони, в інші галузі господарства України сприятиме прискоренню економічного зростання держави.

При цьому Україна вже має необхідні й достатні військово-політичні, технічні та економічні передумови щодо активізації використання космічних та інших високо-

технологічних систем для реалізації національних інтересів.

Проте навіть за наявності високотехнологічного озброєння та ефективної системи управління ним результат не буде отриманий без відповідно підготовлених фахівців, яких слід починати готувати заздалегідь.

В Україні така система створена й активно розвивається, має оптимальну кількість рівнів, забезпечує фундаментальність, безперервність та всебічність освіти. Підготовка фахівців з експлуатації та застосування високотехнологічних (у тому числі й космічних) систем здійснюється в потужному навчальному закладі з 90-річною історією і традиціями підготовки фахівців з найбільш наукоємних у сфері оборони напрямів — Житомирському військовому інституті ім. С. П. Корольова Національного авіаційного університету. Професіоналів військового і державного військового управління для цієї сфери готують в елітному навчальному закладі України — Національній академії оборони України, в якій створений унікальний навчально-науковий підрозділ — кафедра застосування космічних систем.

Але чи потрібно все це, якщо національного угруповання космічних апаратів і досі немає? Багато кому вдається, що це за нинішніх умов є для України занадто дорогим задоволенням. Та чи так насправді? Подивимось на факти. В Україні вже існує вся необхідна наземна інфраструктура космічних систем: Центр управління польотами космічних апаратів, Центр прийому й обробки спеціальної інформації, Центр контролю космічного простору тощо. Немає лише орбітального угруповання. Невже створити його — надто дорого? Судить самі. Розгортання передбаченого IV Загальнодержавною цільовою науково-технічною космічною програмою України на 2008–2012 роки угруповання космічних комплексів («Січ-2», «Січ-2М», «Либідь», «УМС-1», «Січ-О», «Січ-Р») потребує загальних витрат близько 1,5 млрд гривень. Хіба у загальнодержавних масштабах це багато?

Начальник кафедри застосування космічних систем НАОУ
полковник Юрій ДАНИК

Прорубане «Вікно» у космічний простір суттєво збільшує вагомість України у відносинах зі своїми стратегічними партнерами.

**Директор Інституту міжнародних відносин КНАУ
Олег ДЬОМІН:**

**«Україна зі своїми
неперевершеними у науковому
сенсі авіаційними проектами
ще довгі роки залишатиметься
в клубі космічних держав світу»**

Напередодні Всесвітнього дня авіації та космонавтики кореспондент часопису звернувся до директора Інституту міжнародних відносин КНАУ Олега Дьоміна з проханням викласти своє бачення місця України в системі світової безпеки. Адже Олегу Олексійовичу, який свого часу був послом України в Росії, є що сказати з цього приводу, так би мовити, не «за протоколом»...

Я не погіршу проти істини, якщо скажу, що історія розвитку і цивільної авіації, і космонавтики дуже міцно пов'язана з Україною в цілому і тими персонами зокрема, чий найвагоміший внесок у розвиток аерокосмічної галузі є незаперечним — Корольовим, Антоновим, Глушком... Цей перелік можна продовжувати ще й ще, але факт залишається фактом: Україна зі своєю унікальною науковою школою, зі своїми неперевершеними у науковому сенсі космічними авіаційними проектами була і ще довгі роки залишатиметься в клубі космічних держав світу.

Разом з тим ми маємо визнати, що аерокосмічна галузь відчуває неабиякий дискомфорт через певні об'єктивні обставини. Я переконаний, що це — тимчасові труднощі, але не зважати на них ми не можемо. Так само, як і не маємо права зупинитися у своєму розвитку, а повинні будь-що думати про завтрашній день, про те, хто продовжуватиме славні традиції України як космічної держави. І в цьому ракурсі наш університет посідає особливе місце. Бо той науковий наробок, що ми маємо, дає підстави стверджувати, що ми фактично не відстаємо від провідних наукових інституцій у світі. Достатньо лише нагадати, що до структури нашого університету входить інститут ІКАО, аналог якого є лише в США. І це ще одне підтвердження на користь того, що ми маємо унікальну наукову базу і потенціал, який очікує на свою, як сьогодні кажуть, «розкрутку». Не є виключенням у цьому процесі й інститут

міжнародних відносин як складова частина НАУ. Мені дуже приємно констатувати той факт, що на рівних з точними науками ми спромоглися закласти ґрунтовні підвалини гуманітарних дисциплін, якот «міжнародні відносини», «міжнародний бізнес», «міжнародне право», «туризм» і, звичайно, «журналістика». Причому щодо останньої, то ми — знову ж таки чи не єдині в країні — готуємо «екстремалів» — працівників для мас-медіа, які за своїм функціоналом працюватимуть в екстремальних умовах. Взагалі у національному авіаційному інституті є колосальний досвід з підготовки фахівців. Адже свого часу ми готували спеціалістів для авіаційної галузі для 150 країн світу. І сьогодні у нас навчаються сотні іноземних студентів, а це є свідченням того, що традиції закладу, як бачите, нами збережені.

Я добре пам'ятаю 1975 рік — рік, коли відбулася легендарна стиківка «Союз-Аполлон». Тоді для багатьох в СРСР, та й в усьому світі, стало зрозуміло, що ера військового протистояння закінчується, а попереду — якісно новий рівень співробітництва між країнами, які ще вчора ворогували. І, як засвідчив подальший розвиток подій, все, власне кажучи, так і сталося.

Сьогодні слід дбати про те, щоб Україна гідно репрезентувала себе на сучасному ринку праці серед фахівців наукоємних галузей. До речі, тут слід віддати належне керівництву Міністерства оборони України, яке задля успішного вирішення цієї проблеми докладає чималих зусиль.

Чи варто говорити, що сьогодні питання національної безпеки для будь-якої країни світу вийшло за межі звичайної техніки та озброєння? У XXI столітті пануватиме зброя найновітніших технологій, і космос у цьому сенсі відіграватиме провідну роль. Втім вирішальне слово й надалі залишатиметься за політиками. І тут, на мою думку, необхідно вибудувати гармонійні та виважені відносини між Україною, НАТО та Росією. Безумовно, місце України в системі європейської безпеки для нас конче важливе. Але не менш важливим є й те, аби були враховані наші національні інтереси. Свого часу, працюючи у Москві і спілкуючись з представниками Євросоюзу та НАТО, я не раз переконувався, як взаємопов'язані ті проблеми, які частогусто виникають у відносинах між Україною та Росією з одного боку, Україною та НАТО — з другого, а між НАТО і Росією — з третього. А якщо так, то чому всім трьом суб'єктам міжнародного права не сісти за «круглий стіл» і не розпочати політичні консультації, які б ще раз засвідчили: Україна — це партнер, який на рівних виступатиме у цьому союзі. Перепрошую на слові, ми «шкурою» розуміємо: в геополітичному сенсі Україна посідає вкрай важливе місце і не рахуватися з нею будь-кому просто не можливо. Хочу наголосити ще раз: входження України до будь-яких силових міжнародних структур не повинно інтерпретуватися як самоціль. Головне — повною мірою забезпечити весь комплекс питань національної безпеки України.

Дмитро БОНДАРЕНКО народився 1945 року в селищі Терсянка Запорізької області.

У 1970 році закінчив Саратовське вище командне училище хімічного захисту.

З 1964 по 1990 рік пройшов шлях від рядового водія-хіміка, до начальника хімічної служби з'єднання і старшого офіцера хімічних військ округу. З перших днів брав участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. За особисту мужність і героїзм, виявлені при ліквідації аварії на ЧАЕС, нагороджений орденом Червоної Зірки і відзнакою Президента України «Орден Богдана Хмельницького».

З 1992 року — заступник голови, а з 2004 року — голова громадської організації «Об'єднання військовослужбовців «Союз-Чорнобиль» Збройних Сил України».

Дмитро БОНДАРЕНКО:

«Після аварії на ЧАЕС кожна хвилина була на вагу людського життя. Тому й всі проблеми ми намагалися вирішувати якнайшвидше»

Зважаючи на вагомість посади мого співрозмовника і певну «важкість» чорнобильської теми, бесіда з головою Об'єднання військовослужбовців «Союз Чорнобиль» Збройних Сил України Дмитром Бондаренком не обіцяла бути легкою. Але все вийшло із точністю до навпаки! Відверта, наповнена цікавими «родзинками» розповідь Дмитра Костянтиновича виявилася такою захоплюючою, що я навіть забув про завчасно підготовлені запитання до інтерв'ю — просто сидів і слухав...

— У ніч з п'ятниці на суботу, коли сталася аварія на Чорнобильській атомній, я був у відрядженні в Чернігові. Як старший офіцер управління хімвійськ округу перевіряв місцевих хіміків-розвідників. Зранку, закінчивши роботу, вирушив додому в Київ. Дуже сподівався відпочити, але не судилося. Не встиг зайти до квартири, як до мого під'їзду підрулила штабна машина.

У штабі наказали терміново знайти карту і прибути у кабінет заступника командувача округу генерал-лейтенанта Фоміна. Вхопив, що було — карту автомобільних шляхів. Через п'ять хвилин ми з Фоміним уже їхали в Жуляни, а звідти вертольотом командувача — на Чорнобиль. Приземлилися на околиці міста. Там вже розгортають щойно відмобілізований 731-й батальйон цивільної оборони. Погода чудова, сонце світить, роздягнений до поясу особовий склад облаштовує наметове містечко і засмагає. Яка там радіація! Поки генерал розпитував «партизанів», чи добре їх годують, провели оцінку рівня радіоактивного забруднення території. Показники виявилися такими, що ще кілька днів — і довелося б батальйон у повному складі додому відправляти. Тож віддали команду терміново згортатися і переїжджати на інше, більш «чисте» місце.

Згодом вирушили до Чорнобиля. Там у будівлях міськкому та міськвиконкому було розгорнуто цілу купу оперативних штабів різних міністерств та відомств — і московських, і київських. Навіть науковців привезли. Скрізь командири-начальники — сидять із картами, починають обстановку, накази віддають. Подивилися ми на цю «кухню» і поїхали на станцію. Саме тоді я вперше здалеку побачив зруйнований реактор. Він димів фіолетово-синім, часом із зеленуватим відтінком димом. При тому, що природний гамма-фон місцевості зазвичай становить десь 22 мікрорентгени, рівень радіації на під'їзді до ЧАЕС був понад 500 рентген, а поблизу розлому взагалі — більше тисячі! Тобто в 20–50 тисяч разів більше за норму! Крім того, на відміну від тієї ж Хіросіми, де після вибуху бомби був розсіяний досить вузький спектр радіоактивних ізотопів, Чорнобильська станція виплеснула назовні чи не всю таблицю Менделєєва.

Оглянули територію. Одні машини щось везуть у зону аварії, інші — вкриті радіоактивним брудом безперешкодно повертаються назад... І жодного пункту спецобробки! Щоб припинити рознесення радіоактивних речовин, треба було терміново взяти небезпечну місцевість під контроль. Тож знову їдемо до Чорнобиля і «нарізаємо» завдання щодо розгортання навколо забрудненої зони мережі дезактиваційних пунктів. Закінчили, полегшено зітхнули і з відчуттям виконаного обов'язку відлетіли до Києва. Але тут на мене очікував новий сюрприз — наказ терміново вилітати до Харкова відмобілізувати на Чорнобиль 25-ту бригаду хімзахисту.

У принципі, все необхідне для формування такої бригади у нас було. Але... якось не згодилося. Відпрацьований до дрібниць штат військового часу, за ініціативи військового керівництва з Москви, замінили нашвидкуруч намальованою схемою, під яку ми мали все підганяти. Така підгонка чимось нагадувала приготування супу: додав одне, покуштував — чогось ще не вистачає, додав друге.

Одночасно з розгортанням пунктів прийому почали визначати, скільки людей будемо піднімати. А було вже 30 квітня. Попереду

травневі свята: той до тещі поїде, той на шашлики, той картоплю садити. Отже вирішили брати по максимуму. І не прогадали.

Із технікою знову стали перед вибором: знімати з «НЗ» нову і крашу чи стару і гіршу? Зупинилися на першому варіанті. І, уявіть собі, дорогою від Харкова до Чорнобиля автоколона довжиною в 15 кілометрів пройшла з втратами меншими, ніж на навчаннях!

Поки бригада своїм ходом дісталася до місця дислокації, я літаком повернувся до Києва. У штабі начопер хімвійськ полковник Гоменко подивився на моє зелене від перевтоми й недосипання обличчя і каже: «Тобі тут нема чого робити, їдь поспи. Знадобиться — пришлемо по тебе машину». Додому добирався на метро. Підхожу до будинку і вже здалеку бачу нашу «Волгу», а біля неї — посильний прапорщик Паска стоїть, усміхається: «Я, здається, вас «заложив» — сказав вашій дружині, що ви додо-

Рівень радіації на під'їзді до ЧАЕС був понад 500 рентген, а поблизу розлому — більше тисячі! Тобто в 20–50 тисяч разів вище за норму!

му поїхали, а вона сердиться, чому вас досі немає? А ще, товаришу підполковнику, завтра о п'ятій ранку виїжджаєте на Чорнобиль».

У Чорнобилі на перших порах на мене поклали обов'язок щодо забезпечення ліквідаторів хімічними приладами, особистими дозиметрами. Робота виявилася не складною, але нервовою. Деякі генерали наполегливо вимагали причепити на них по два-три дозиметри. Чи то для подвійного контролю за власним здоров'ям, чи може вважали, що ці вимірювальні пристрої від радіації рятують.

На той час через вітряну погоду виникла реальна небезпека розносу радіоактивного пилу із забруднених територій на дальні відстані. Потрібно було його якось «придавити». Вирішили використати для цього спеціальний розчин, який при розбризкуванні на місцевості застигає, утворюючи плівку. Така плівка зменшувала рівень радіаційного забруднення місцевості у п'ять–сім разів, однак у наявності

Я і так смуглий від природи, а ще зважте на дим і кіптяву від мого «заводу». Ось мене «чорним полковником» і прозвали.

її було всього пару діжок, та й ті за шалені гроші куплені десь у Франції. Тож науковці на чолі з академіком Гідасповим отримали завдання терміново розробити вітчизняну плівкоутворюючу суміш, а мені наказали налагодити її масштабне виробництво.

Для розгортання «масштабного виробництва» виділили територію сільгосптехніки на околиці Чорнобиля і... шість польових кухонь. Кожну з них потрібно було наповнити водою, розпалити, дочекатися, щоб вода закипіла, загрузити у кип'яток порошок полівінілового спирту і гліцерин, розмішувати ложкою поки «вариться». Потім відрами треба було залити суміш у пожежну машину-розбризкувач. Одна кухня давала за зміну всього 300–400 літрів, а потрібно було десятки тонн!

За кілька днів кухонь навезли близько сотні. Для їх обслуговування дали батальйон «партизанів». Дрова — велетенські колоди! Ні колунів, ні пилок немає! Академік Гідаспов зауважив, що неподалік фактично у кожному дворі вже порубані дрова складені, а людей немає — евакуйовані. Підганяй машину і забирай! Я йому: «Це як? Ім'єм революції?» А він: «Ну, попростому — десь так. Тільки записку лишайте, що дрова забра-

ли і держава все потім відшкодує». Звісно, дві машини експропрійованих дров погоди не зробили, але невдовзі стався випадок, який доречно змінив усе наше виробництво.

Понесло моїх «партизанів» прогулятися за межами нашої території, і побачили вони стару асфальтоварочну машину. Вся в смолі зсередини, але начебто справна. А це ж об'єм у кілька разів більший, ніж польова кухня! Що робити? Налили в неї солярку, підпалили... Дим чорний в усі сторони валить — смола потроху вигорає. І тут я згадав, що коли їздив у бік АЕС, бачив там асфальтний завод. Вийшов на місцевих атомників. Питаю, чи е

фальтним заводом вище керівництво ще навіть не чуло.

Привезли ми зі станції шість машин. І кожна з них по дві тонни варити може! Благо, що «партизани» мої — не діти, а досвідчені мужики. Взяли інструкцію, розібралися що до чого, знайшли потрібний кабель, визначили, де можна під'єднатися до електрики. Машини розігрівалися вже не на дровах, а на солярці. Рубати, пиляти нічого не треба — заправив, підпалив і байдикуй собі, воїн. Сама розмішує, сама викачує — повна механізація!

На черговій доповіді вищому керівництву рапортував про тонни виготовленої «рідкої плівки», а начштабу південно-західної ставки генерал-лейтенант Жиряков мені: «Не може бути! Не могли ви на тих кухнях стільки зварити!» Як дізнався про новачки — в автомобіль і до нас. Подивився Жиряков, уточнив, як воно називається, і тепер вже офіційно, через урядову комісію, ще нам таких машин замовив.

Таких самих не знайшлося. З Кременчука доставили чотири стаціонарні агрегати — частини асфальтного заводу — на 10 тонн кожен! Приїхали і спеціалісти по їх монтажу. Я своїм хлопцям кажу: «Ви уважно спостерігайте за цими майстрами, вчіться, як і що робиться, бо, відчую, скоро вони звідси попросяться». Як у воду дивився! Ледве встигли перший агрегат змонтувати і повтікали. Так поспішали, що навіть печатки на посвідченнях про відрядження не поставили. Довелося моїм бійцям наступні три машини самотужки збирати і запускати.

Але так було не завжди. Наприклад, ще кілька агрегатів нам привезли з київського заводу «Укрлакофарба». І як же було приємно, коли ми побачили, що разом з машинами київські заводчани передали для нас чималий продуктивний «гостинець». Вболівав народ за ліквідаторів, як за фронтовиків. Якимось завезли чергову партію сировини для суміші, а на одному з мішків напис: «Комсомольцы Невинномысска — воинам-чернобыльцам!»

Обсяги виробництва стрімко зросли. Два батальйони, працюючи позмінно, видавали на гора близько 200 тонн «рідкої плівки» за добу. У нас була чиста від радіації їдальня і навіть лазня. Ми перетво-

рилися на справжнє підприємство, а мене жартома почали називати «директором заводу».

— Директор заводу із завданнями державного значення — це велика відповідальність! Не страшно було, раптом не впо-раєтесь?

— Не було часу боятися. У Чорнобилі кожна хвилина — на вагу людського життя. Тому й всі проблеми намагалися вирішувати якнайшвидше. Пам'ятаю, коли підприємство розрослося так, що вже не вистачало електроенергії, доставили нам з Івано-Франківська електричну підстанцію. Щоб під'єднати її до високовольтної мережі, потрібно було на деякий час цю мережу знеструмити. Приїхав представник РЕСу і почав мені читати «китайську грамоту» про те, що для відключення напруги потрібно майже в генерального секретаря дозволити питати. А сам коситься на рулони поліетиленової плівки, яку нам завезли, щоб могильники вистеляти. Питаю, чи потрібна. Каже, що так. Тоді вже беру бика за роги і прямо пропоную: «Кажіть, скільки рулонів покласти у ваш підйомник після того як наша підстанція запрацює?» Все! Питання вирішилося миттєво! От бачте — навіть хабара у державних цілях давати довелося!

— Як спалося «директору заводу» в Чорнобильській зоні?

— Спочатку ніяк. Мені вже «партизани» мої почали говорити: «Якщо ви будете так працювати, вас надовго не вистачить». А що робити? Я міг дозволити собі лягти відпочивати тільки тоді, коли переконаюся, що на ранок заділ готовий, колона стоїть споряджена, особовий склад підготовлений, а це — десь о третій-четвертій годині ночі. Та й спати, по суті, було ніде — який сенс їхати 30 кілометрів у розташування бригади? Тож доводилося дрімати, ховаючись у машині хімрозвідки. Щоб убезпечити себе від впливу радіації, зазвичай наказував своїм бійцям ретельно вимивати мій «броньовик» дезактивуючим розчином, але з часом став помічати, що його миють-миють, а він все одно «брудний». Виявляється, то «світив» мій одяг, покинутий всередині машини. З тих пір взяв за правило перестягнутися в усе нове через кожні два дні.

— А це правда, що Вас у ті часи називали ще й «чорним полковником»?

— Було й таке. Травень 1986 року видався безхмарним і спекотним. На рівні чуток ходила інформація, що хмари розганяють якимись спецзасобами, щоб уникнути радіаційних дощів. Я і так смуглий від природи, а через постійне перебування на сонці й специфічний вплив радіації засмаг так, ніби в Сочі побував. А ще зважте на дим і кіптяву від мого «заводу». Так мене «чорним полковником» і прозвали.

— Як ліквідаторам облаштовували відпочинок? Чи приїжджали до Чорнобиля з концертами артисти?

— Спочатку ні — не до того було. А потім, ближче до кінця травня, почали їздити. У Чорнобильському міському клубі навіть Алла Пугачова і Валерій Леонтьєв концерти давали. Пам'ятаю, ми тоді ще сміялися: приїхала Пугачова і заспівала пісню про радіоактивну хмару «Улетай туча, улетай», а Леонтьєв — про реактор «Все бегут-бегут-бегут, а он горит». Пізніше і в бригаді сцену спорудили.

— А журналісти до вас навідувалися?

— Звичайно! Були з газети Київського військового округу «Ленинское знамя» кореспонденти. Зволив їх до реактора, так вони потім написали, як під час цієї поїздки

стрілка приладу від радіації «зашкалювала». З газети «Красная звезда» прискіпливий такий «морячок» приїжджав — просив все йому показати. Ми для нього спочатку плівку на мій «броньовик» намазували, потім разом з кількома шарами фарби віддирали, а він усе це фотографував. Ще кіношники до нас навідувались. Поліз їхній кінооператор на пожежну машину загальний план відзняти, а я візьми й ляпни: «Там у вас зараз десь 150 мілірентген світить». Той аж затрусився — ледве камеру не впустив. Довелося режисеру самому лізти все знімати.

— Чомусь згадується так званий «чорнобильський синдром». Що це було? Намагання будь-якою ціною ухилитися від небезпеки чи навпаки — загартовуючий чинник?

— Мабуть і те, й інше. Бували випадки героїзму, нерідко безглузлого — груддю на амбразуру. З тою ж електрикою історія. Нову підстанцію ще не встановили, а в старій весь час щось вибивало. Так мої бійці, щоб робота не стояла, давай запобіжники лопатами притискати. Один через це навіть опіки отримав. Здавалося б, сиди собі і чекай, ні — вболівали за спільну справу. Інші, протилежні, випадки ми намагалися не афішувати, хоча траплялося й таке. Якось спіймав на гарячому водія машини, який

Дорогою від Харкова до Чорнобиля автоколона довжиною в 15 кілометрів пройшла з втратами меншими, ніж на навчаннях!

замість того, щоб розбризкувати пливкоутворюючу рідину на забрудненій території, знаходив собі чисте затишне місце, там відсиджувався, зливав суміш на землю і вертався, а потім спокійнісінько дивився нам в очі!

— **Дмитре Костянтиновичу, нині Ви згуртовуєте військових чорнобильців у лавах громадської організації «Об'єднання військовослужбовців «Союз Чорнобиль» Збройних Сил України». Які проблеми нині є для військових чорнобильців найпекучішими?**

— По-перше, з кожним роком нас стає все менше, а хворіємо ми все більше. Наприклад, з тих офіцерів управління хімічних військ Київського військового округу, з якими я служив у той період, половини вже немає на цьому світі, а у решти — цукровий діабет. Причому захворювання офіційно визнається спричиненим Чорнобилем тільки у випадку, якщо людина захворіла у перші п'ять років після аварії, а інакше щось довести майже неможливо. Крім того, чорнобильці сьогодні мають великі проблеми з гарантованим державою безкоштовним лікуванням і ліками. Начебто щось дають, але не те, що потрібно для підтримання здоров'я, а те, що «виграло тендер». Виходить, як у тому кіно: «Вам скільки кілограмів пірамідону?» Або ж із санаторно-курортним лікуванням... Ворзель — чорнобильська зона; його мешканці через це навіть якусь копійку отримують, а мені нещодавно запропонували поїхати туди в санаторій! Це як? Чи не бажаєте, товаришу

чорнобильце, у чорнобильській зоні оздоровитися?

Друге — це, звичайно, побутова «чорнобильців» у погонах. Ось тут, у сусідньому кабінеті, сидить полковник, який брав участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, командував там взводом, був нагороджений орденом «За службу Батьківщині у Збройних Силах СРСР», але й досі не має квартири. І таких тільки по київському гарнізону понад 80 осіб! Звичайно, це не єдина соціальна проблема. Чи відомо вам, наприклад, що через певні бюрократичні казуси діючим військовослужбовцям-чорнобильцям надають належну їм додаткову відпустку лише за власний рахунок? До кого я тільки з цим не звертався: і у Департамент фінансів Міністерства оборони, і у Кабмін, і до міністра юстиції, і до міністра праці і соціальної політики — цілий стос відписок, а проблема й досі не вирішена! А чи знаєте ви, що в липні 2000 року під скорочення потрапила група по роботі з ветеранами та постраждалими від іонізуючого опромінення Управління військово-соціальної роботи Міністерства оборони України? То виходить, що з 2000 року необхідність у такій роботі відпала?

І останнє. Зверніть увагу, навіть ця наша розмова приурочена певній даті — річниці аварії на ЧАЕС. І так завжди. Держава згадує про ліквідаторів виключно напередодні 26 квітня. А як би хотілося, щоб було інакше.

Бесіду вів Володимир ГАЛАНЦЕВ

...26 квітня 1986 року я, кучерявий і моторний капітан-брюнет, чергував по номеру газети «Боевое Знамя» Середньоазіатського військового округу.

Усміхалися вічно юні і галасливі коректорші і складальниці, світилися і гріли потужніше від весняного сонечка декольте та міні, відволікаючи від виконання безпосередніх обов'язків...

А за вікнами буйно квітла суто алма-атинська неповторна весна — з обіцянкою любові, щастя та мріями про краще... І малесенька, «на подвірсточку» інформація про негаразди у до того часу мало кому відомому Чорнобилі (нумо, уточніть у довідниках і словниках!) пройшла майже непоміченою, на третю сторіночку, у куточок, у самий низ...

Єдине, що промайнуло у свідомості, пам'ятаю на вірне, була не зовсім радянська, але традиційна думка кухонного дисидента: знову щось гнали «назустріч» Першотравню і знову напартачили...

Так непомітно, невидимою радіацією увійшла в інформаційний, як тепер кажуть, простір Чорнобильська трагедія...

...А за кілька місяців у редакції з'явилися двоє величезних майорів із чорними обличчями. Повернулися з відрядження до Чорнобиля наші військові кореспонденти. Одразу вирізнилося: у людей скотилися на межу суму очі... Із життєлюбних й усміхнених балагурів і хохмачів ці двоє після відвідин міс-

ЧОРНОБИЛЬ: кому — трагедія, а кому... — бізнес

**або Чому одна з найтрагічніших сторінок
в історії України деякими ділками з
туристичних агентств подається... як розвага**

ця трагедії перетворилися на власні тіні. Вони інакше ходили — радше пересувалися. Вони інакше промовляли — радше прислуховувалися до власних голосів. Вони інакше спілкувалися, обриваючи усмішки і сміх у найнесподіванішу мить...

Вони торкнулися Трагедії...

Нехай не здається нікому цинізмом чи замахом на святе моя думка, але легше й військовій людині, й будь-кому воювати з ворогом, якого бачиш, який озброєний подібним автоматом або гримить бронетехнікою вже з відстані, який віч-на-віч... Важче — не розуміти, чи ти вже вражений, чи ти оминув пляму вбивчого порошу, чи проміні оминули тебе. І щомиті слухати своє серцебиття, наче сторонній...

Ті двоє були серед перших. І вони змінили ставлення до Чорнобиля у всій редакції: ми всі відчули масштаб, категоричність і незворотність події.

Ліквідатори перших годин і днів — у примітивних респираторах, совковими лопатами(!), майже вручну збирали і вантажили власноруч власну погибель... Хіба не заслуговують вони, хто вижив, хто не щадив себе, на повагу і увагу дотепер, до нинішніх днів і навіки вічні і від оточуючих, і від чиновників усіх рівнів, і від держави на державному рівні?..

Скільки принижень і знущань почули і відчули справжні чорнобильці за минулі роки... Вже десятки років пройшли після вибуху, а офіцер запасу Ігор Смирнов і дотепер дивиться на світ іншими очима: він набув досвіду ліквідатора, та втратив найцінніше — здоров'я. Ні, «я вас у Чорнобиль не посилав» вже ніхто не каже, але у віконцях на пільги на слово «чорнобилець» фиркають чванливими чиновни-

ми вустами: ми, тут, мовляв, усі вже чорнобильці...

Ні, ще не стерлося остаточно із сприйняття суспільством істинне, розважливе і, все ж таки, поважне ставлення до того, хто закрив собою від біди всю українську землю, а то й весь світ... Але ж, на диво, знаходиться все більше і більше тих, хто стирає справжню пам'ять про Чорнобиль і деформує свідомість громади на гірше дуже старанно, комплексно, професійно... Під обгорткою солодощів...

У інтернеті на запит «Чорнобиль розваги» пошуковик легковажно видав понад тисячу посилань на... туристичні маршрути до 30-кілометрової зони, прогулянки... «Чорнобиль туристичний»?..

Я погоджуюся, що, мабуть, праві ті, хто саме таким чином планує виховувати у суспільстві повагу до ліквідаторів і усвідомлення масштабу трагедії: щоб нові покоління були готові до викликів надсучасного енергетичного майбуття... Але чи закладаються у промови ніде не зареєстрованих екскурсоводів — сталкерів прип'ятського сьогодення саме такі думки і слова?.. Не повірю... Достатньо зазирнути до розкладу подібних мандрів: «15.15 — обід на «саркофазі», щоб позбутися

сподівання щодо виховного забарвлення промови «чорнобильського тамади» із чаркою в руці...

Побачивши Чорнобиль, де незважаючи на трагічний вибух, який пролунав скоро як чверть століття тому, намагається розвиватися нормальне, повноцінне життя, українці, можливо, зрозуміють, що майбутнє залежить тільки від них, знайдуть у собі сили й бажання боротися за власне благополуччя...

...Особисто мені туризм у Чорнобилі видається парадом з напіводягненими безневинними першотравневими дітьми Хрещатиком 1 травня 1986 року... Ніхто так і не знав, і приблизно не уявляв масштабів та наслідків трагедії, але вже всі веселилися і навіть змушені були пританцьовувати і наспівувати...

До речі, гроші від чорнобильського туризму надходять не на побудову саркофага, а до авторів бізнес-ідеї. А ось для ліквідаторів Чорнобильської катастрофи навіть 50-відсоткові пільги на комунальні послуги — велика проблема...

Фуршети на мармурових плитах перших ліквідаторів? Колекції безногих мурах і коників-стрибунців — на світлу пам'ять?.. Де межа між туризмом і знущанням? Між прибутком в кишені і незворотними втратами?

— Дякуємо, що не забуваєте про нас, — сказав зважений і справді по-офіцерському витриманий ліквідатор Ігор Смирнов, — це для нас дуже важливо... Це нам дуже потрібно...

Згадували і згадуватимемо, Ігорю, запам'ятайте і Ви, і Ваші друзі-чорнобильці: ми не забуваємо справжніх героїв і відрізняємо істинні цінності від бізнес-блюзнірства...

Микола ГУЦУЛЯК

БИТВА НА СИНІХ ВОДАХ:

велика «шахівниця» князя Ольгерда

1362 року завдяки спільним зусиллям литовців, українців та білорусів потужному золотоординському війську було завдано нищівної поразки, внаслідок чого до Великого князівства Литовського остаточно відійшли Київщина та Поділля

Багатьох науковців Литви та України, які досліджують воєнні аспекти нашої спільної історії, цікавить битва на Синіх Водах, про яку, на жаль, на сьогоднішній день відомо порівняно мало. Проте, очевидно, вона мала досить істотний вплив на історичні події того часу, оскільки її результатом стало різке послаблення політичного впливу Золотої Орди на землі колишньої Київської Русі і приєднання до Великого князівства Литовського Київщини, Переяславщини і Поділля.

Якщо розглядати історичні обставини, в яких відбулася ця битва, то слід зазначити, що у першій половині XIV ст. внаслідок гострих внутрішніх суперечностей, пов'язаних з постійними боярськими інтригами, напруженою, безперервною боротьбою за владу, Галицько-Волинська держава, єди-

ний на той час відносно незалежний спадкоємець земель Київської Русі, починає поступово занепадати. Цією обставиною негайно скористалися сусідні держави. Під їхніми ударами перше українське королівство (Данило Галицький був коронований у 1253 р.) припинило своє існування, а галицькі і

волинські землі внаслідок вакууму влади, що утворився після загибелі останнього правителя Галицько-Волинської держави Юрія II, стали легкою здобиччю сусідніх Литви, Польщі, Угорщини та Молдавії.

Іншим важливим державно-політичним осередком на території Південно-Західної Русі, як відомо, залишався Київ. Проте з XII ст. він став об'єктом постійної боротьби і чвар між князями. Боротьба за владу, а згодом і розорення Київської землі монголо-татарськими ордами, безумовно, послаблювали Київське князівство, не давали можливості розвиватися процесам державотворення. Тимчасова слабкість Києва була на руку Литві, яка в числі перших почала здійснювати свої задуми щодо українських земель.

Головною причиною прискорення процесів державотворення у литовців була їхня напружена боротьба проти німецьких лицарів Тевтонського ордену, що виник на

прибалтійських землях і намагався підкорити своїй владі місцеві племена. В ході цієї війни серед литовських князів провідну роль відіграв князь Міндовг (період правління 1230–1263 рр.). Саме йому близько 1240 р. вдалося завершити утворення нової держави — Великого князівства Литовського. Велике Литовське князівство розпочало своє проникнення на Русь. Головним об'єктом тоді стали західноруські (білоруські) землі.

У часи наступника Міндовга князя Гедиміна (період правління 1316–1341 рр.) почалося включення до складу Великого Литовського князівства південно-західних руських (українських) земель.

Слід зазначити, що литовці здобули Київське князівство головним чином шляхом «тихої експансії», майже без боротьби. Населення піддалося їм без опору, прихильно зустрічаючи нову владу. Литовські завойовники викликали до себе симпатії передусім тим, що вели боротьбу з монголо-татарами і були могутніми спільниками українців у боротьбі із Золотою Ордою. Литва, володіючи значними військовими силами, відкривала перед Україною можливість визволення від Орди, а це було головним, життєво важливим завданням українського народу.

Наступник Гедиміна Альгірдас, або Ольгерд, як його називали українці (період правління 1345–1377 рр.), чітко формулює основне завдання: «Вся Русь мусить належати литовцям». Під керівництвом Ольгерда в 50-х роках XIV ст. продовжилася литовська експансія на Україну. В цей час Золота Орда переживає період занепаду. Після смерті хана Джанібєка у 1357 р. тут розпочинається хвиля міжусобиць, протягом 1359–361 рр. у золотоординській столиці Сараї змінюється сім ханів, а у 1362 р. Орда розпадається на дві частини з кордоном по Волзі.

На 1362 р. литовці приєднали до своїх володінь, крім Волині, частину земель Чернігово-Сіверщини і таким чином безпосередньо вийшли на кордони Золотої Орди. Як вважає український історик Фелікс Шабунько, подальший наступ литовського війська на землі, підвладні Золотій Орді, був реалізований у двох походах литовських військ: першому, спрямованому на

За своїм політичним значенням битву на Синіх Водах можна поставити вище, ніж битву на Куликовому полі 1380 року.

південь Дніпровсько-Донського Межиріччя аж до гирла Дону і Азова, і другому, що досяг гирла Дніпра та Південного Бугу і під час якого відбулася Синьоводська битва.

Намагаючись зупинити наступ Великого князівства Литовського на свої підвладні території, армія монголо-татар під керівництвом трьох місцевих князів-ханів Хачибєя, Кутлугбєя і Дмитра вирушила в похід назустріч литовцям. Причому історики вважають, що ординці не були заскочені зненацька і підготувалися до битви, оскільки у них була інформація про похід Ольгерда.

Очевидно, що десь восени (вересень — жовтень) 1362 р. біля річки Сині Води (за припущенням, це сучасна річка Синюха на Кіровоградщині) ординці зустрілися з військом на чолі з великим князем Ольгердом.

Чому саме до річки Сині Води прямувало литовське військо і чому саме тут відбулася одна з вирішальних битв тогорічної кампанії? Допомогти відповісти на це може

карта України середини XVII століття Гійома Левассера де Біплана, на якій показана переправа через річку Синюху на відтинку Чорного шляху, широко відомого як важлива ланка міжнародної торгової магистралі, що з'єднувала країни Західної та Північної Європи з морськими портами Криму і стародавнім Караванним шляхом, продовженням Великого шовкового шляху в північному Причорномор'ї. Знайдені у наш час при археологічних дослідженнях монети вказують на наявність активної торговельної діяльності у цьому регіоні. Отже, важливим мотивом походу у цей район були економічні інтереси молоді, стрімко зростаючої литовської держави.

До складу війська Ольгерда входили, крім литовців, князівські та боярські ополчення з Волині, Полісся, Чернігово-Сіверщини, а також ополчення із земель колишнього князівства Полоцького і Мінського (білоруські землі). Битва на Синіх Водах стала кульмінацією першого етапу литовського

реяславщини та Поділля до складу Литовської держави.

За політичним значенням битву на Синіх Водах можна поставити вище, ніж битву на Куликовому полі 1380 р. Адже Великий князь московський Дмитрій Іванович на Куликове поле пішов для того, щоби за розпорядженням правителя Золотої Орди хана Тохтамиша привести до покори темника Мамаю,

Князь Ольгерд, через шану звичаїв і надбань українського народу, свідомо переймав його культуру та намагався використати їх в усіх сферах життя.

проникнення в українські землі (1340–1362 рр.).

Точні дані стосовно чисельності військ, які брали участь у цій битві відсутні, хоча є інформація (щоправда, недостатньо перевірена), що золотоординське військо нараховувало близько 25 тисяч воїнів, приблизно стільки ж було у складі війська князя Ольгерда.

Сильною стороною армії Великого князівства Литовського була наявність постійного кінного війська, служба в якому була обов'язковою для кожного феодала-землевласника. Багаті ж феодали повинні були озброїти за свій рахунок також кінний загін під власним прапором (корогвою). Тому ординці не змогли скористатися своєю перевагою — багаточисельною кіннотою, оскільки литовці мали як легку, так і важкоозброєну, по суті лицарську, кінноту. Причому литовці становили приблизно половину своїх кінних військ. Друга ж половина кіннотників і майже всі піхотинці — це були війська українських та білоруських удільних князів, які й керували своїми полками під час походів та боїв.

Спільними зусиллями литовців, українців та білорусів у цій битві потужному золотоординському війську було завдано нищівної поразки. Внаслідок переможної Синьоводської битви до Литовської держави остаточно відійшли Київщина та Поділля. Витіснення татарських ханів сприяло поступовій інкорпорації (включенню) починаючи з 1362 р. Київщини, Пе-

який незаконно взяв собі право призначати на трон верховного хана Золотої Орди угодних йому претендентів. За це він і був покараний вірнопідданим хану князем Дмитрієм, що в подальшому все одно не врятувало Москву у 1382 р. від облоги та спалення військами Тохтамиша. Потому ще 100 років (до 1480 р.) землі Великого князівства Московського перебували під владою Орди.

Литовці ж витіснили Золоту Орду за межі приєднаних українських земель безповоротно. І хоча золотоординські хани ще здійснювали набіги на українські землі і деколи доводилося виплачувати їм данину, проте політичну владу на цих територіях вони втратили.

Приєднавши до своїх володінь Південно-Західну та Західну Русь, Литовське князівство стало величезною багатонаціональною державою, найбільшою в тогочасній Європі. В ході завоювання українських земель Ольгерд та його прибічники проявили політичну мудрість. Вони здобули собі довір'я місцевого населення насамперед тим, що намагалися нічим не відрізнитися від місцевих феодалів. Шануючи місцеві звичаї і культурні надбання українського народу, вони цілком свідомо переймали його культуру, намагалися практично використати її здобутки в усіх сферах життя.

Литовці взяли на озброєння українську військову організацію, засвоїли досвід роботи адміністрації, ведення господарства. Кодекс законів «Руська правда», як відомо, у Вели-

кому князівстві Литовському стає головним джерелом права і в подальшому у 1529 р. стане основою першого «Литовського статуту».

Провідну роль у Литовській державі поступово починає відігравати й староруська мова, що містила в собі елементи української і білоруської мов і вживалася в князівствах України — Руси в XI–XIII ст. Саме ця староруська мова стає офіційною, державною мовою Великого князівства Литовського.

Панівною і загальнодержавною у Великому князівстві Литовському стає поступово і православна віра, тому що їх власний язичеський потенціал не був великим. Литовці знайшли на Русі муровані церкви і монастирі, в них — високоосвічених священиків та ченців. Литовська язичеська культура не могла нав'язати іншим ані мови, ані культури, ані релігії через те, що язичество не могло конкурувати з православ'ям, яке мало свої інституції та письмо.

Дії литовців на теренах України не мали характеру експансії, схожої на завоювання монголів. Збройне протистояння в боротьбі за українські землі відбувалося переважно між литовцями та іншими чужинцями — претендентами на спадщину Київської Русі. Місцеве населення або зберігало нейтралітет і не чинило опору, або ж підтримувало утвердження литовського правління, яке витісняло золотоординське. Литовська влада була м'якшою, толерантнішою, ніж татарська. На приєднаних до Литви землях руські князі зберігали

Після 1362 року населення Великого Литовського князівства майже на 90 відсотків складалося з українців та білорусів.

свою автономність, повноцінними, рівноправними суб'єктами якої виступали землі Київщини, Чернігово-Сіверщини, Волині та Поділля. Збереглася стара система управління, у якій лише руська князівська династія Рюриковичів поступилася місцем литовській династії Гедиміновичів.

Оцінюючи ситуацію в Литовській державі, яка утворилася після 1362 р., можна сказати, що новий державний організм являв собою вельми неординарний суб'єкт історії — державу, в якій від народу-завойовника, по суті, залишалася тільки назва: Велике Литовське князівство. Фактично ж майже 90% населення становили українці та білоруси. Така ситуація певною мірою нагадувала прихід варягів на Русь, наслідком якого стала асиміляція, розчинення їх у потужному слов'янському етнічному масиві.

Приєднання в другій половині XIV ст. більшості українських земель до Великого князівства Литовського не викликало спочатку будь-яких помітних змін в їхньому політико-адміністративному устрої. Зокрема, як і раніше, продовжували існувати великі феодальні об'єднання — Київська та Волинська землі, кордони яких майже повністю збігалися з політичними кордонами колишніх «удільних» князівств давньоруської держави. Подібна ситуація склалася також на Поділлі та Чернігівщині. Всі українські землі, що увійшли до складу Литовської держави, вважалися власністю литовської великокнязівської династії Гедиміновичів.

Водночас варто зазначити, що вони зберегли певну автономію, а також давні місцеві традиції та звичаї.

У багатьох наукових працях досить часто зустрічається гасло, під яким, нібито, правителі Великого князівства Литовського здійснювали будівництво своєї держави: «Ми старовини не рухаємо і новини не вводимо». Проте деякі історики, які досліджують литовську добу в історії України, вважають, що скоріш за все ця теза про «незмінювання старовини» є міфом, який зростили в російській історіографії для того, щоби довести відсутність литовського фактора на землях Великого князівства Литовського. Проте очевидно, що саме литовська експансія значною мірою посприяла розколу простору Київської Русі на дві частини: Київську і Московську, історія яких надовго пішла самостійними шляхами. Гедимін і Ольгерд навіть прагнули відмежувати «своїх» православних від Москви, створюючи самостійну православну митрополію.

Не слід також ідеалізувати часи правління литовських князів в українських землях. Створюючи міцну централізовану державу, вони, звичайно, не могли допустити подальшого її розколу на окремі удільні князівства часів Київської Русі, що, між іншим, і було однією з основних причин її загибелі. Та й форми правління і землеволодіння у Великому князівстві Литовському були дещо іншими, ніж в українських та білоруських землях. Тому у XV столітті правитель Великого князівства Литовського Вітаутас (Вітовт) взяв курс на повне знищення державної автономії українських земель і остаточну ліквідацію удільних князівств. Волинське і Київське князівства були ліквідовані і перетворені на провінції Великого князівства Литовського. У провінціях князь призначив своїх намісників. Крім цього, у результаті хрещення Литви у 1387 р. запроваджується католицизм, що значно змінює внутрішньополітичну ситуацію в державі.

Вченим досі точно не відомо місце Синьоводської битви. Цілком можливо, що ключ від Синіх Вод захований у землі Торговиці — селища Новоархангельського району Кіровоградської області, яке стоїть на березі річки Синюхи. У «Хроніці» Мацея Стрийковського (1582 р.) Торговиця названа першою серед міст, визволених Ольгердом. Саме до цього району степової України останнім часом прикута увага дослідників синьоводської проблеми. При Кіровоградському педагогічному університеті ім. В. Винниченка створено регіональний науковий центр з дослідження історії Центральної України, який намагається встановити місце битви. Вченими цього центру вже проведено низку археологічних досліджень у районі селища Торговиця. Виявлено монети XIV століття, наконечники стріл, залишки давнього поселення, поховання.

Цього року за ініціативою Міністра оборони України Юрія Івановича Єханурова та Надзвичайного і Повноважного Посла Литовської Республіки пана Альгірдаса Кумжи започатковані спільні україно-литовські наукові заходи, спрямовані на продовження дослідження проблемних питань спільної історії наших народів, у тому числі битви на Синіх Водах. До цієї співпраці залучено вчених-істориків Литовської Республіки та України, які вивчають добу Великого князівства Литовського в історії України.

На сьогоднішній день є очевидним: битва на Синіх Водах була спільною перемогою литовських, українських і білоруських військ, це частина історії трьох народів, які понад 200 років були поєднані в одній державі — Великому князівстві Литовському.

Ігор СОКАЛЬ, полковник,
начальник кафедри військової історії
Національної академії оборони України,
кандидат історичних наук

Віталій ЛАЗОРКІН

ТАК ГАРТУВАВСЯ ФЛОТ

5 квітня — День відродження Військово-Морських Сил України

Мало кому відомо, що авторство назви «Військово-Морські Сили України», а не «Військово-морський флот України» в Законі України «Про Збройні Сили України» належить адміралу Ігорю Тенюху. Ще на початку 90-х, на зорі відродження нашого флоту, доцільність саме такої назви він аргументував так: «У складі Військово-Морських Сил України флотів, за потребою, може бути не один».

Наприкінці жовтня 1991 року капітан-лейтенант Ігор Тенюх, на той час — народний депутат з міста Севастополя та член проводу СОУ запропонував мені доповісти Міністру оборони України Костянтину Морозову про стан Чорноморського флоту. Я підтримав його пропозицію, але сказав, що підемо на доповідь лише тоді, коли це питання буде викладене повно: на карті, з пояснювальною запискою. Тенюх негайно розгорнув активну діяльність із здобуття повної інформації про структуру Чорноморського флоту, його чисельний склад, дислокацію тощо. Дістав морські карти, ретельно наніс усю оперативну обстановку.

На призначений міністром час ми були в кабінеті Костянтина Морозова. Він не сподівався побачити

на карті повну картину Чорноморського флоту і здивовано спитав, як вдалося отримати стільки інформації. Заслухавши доповідь Ігоря Тенюха, міністр подякував і запевнив, що впритул займеться флотом. Проте рішучих дій щодо створення ВМС України Міністерство оборони так і не розпочало. Більше того, керівництво держави, вважаючи, що підпорядкування ЧФ Міністерству оборони України відбудеться само собою, дуже нечемно повело себе з командувачем ЧФ адміралом Касатоновим: не зустріли на аеродромі при прибутті до Києва на нараду до Президента України у січні 1992 року. Ця зневага додала йому недружності до Української держави, на чому він неодноразово згодом наголошував у своїх виступах. Перед від'їздом в аеро-

порт адмірал зателефонував до штабу ЧФ і віддав наказ усі канали зв'язку та управління флотом, включені на Київ, переключити на Москву, куди негайно вилетів сам.

Спираючись на патріотизм і самовідданість Україні І. Тенюха, М. Гука, В. Холодюка, В. Махна, О. Пляшечнікова, В. Польового, Б. Кожина, Ю. Шалита, В. Рожманова та завдяки напівлегальній роботі друзів, колег та інших офіцерів-патріотів, їхніх дружин, вдалося досягти успіху в започаткуванні на ЧФ процесу складання присяги на вірність українському народові. Саме ініціатива знизу прискорила прийняття державних рішень щодо створення ВМС України, але вже поза Чорноморським флотом.

На початку лютого 1992 року І. Тенюх вкотре висловив своє занепокоєння тим, що на ЧФ моряки, не дочекавшись вказівок з Києва, за власною ініціативою, всупереч команді Ігоря Касатонova продовжують складати присягу, а Міністерство оборони України ніяким чином на це не реагує. Я негайно зустрівся з К. Морозовим і запропонував йому відрядити до Севастополя комісію Міністерства оборони. Але Костянтин Петрович відповів, що ще не час це робити і роздратовано додав, що у нас нема з ким створювати флот, мовляв, одного

На мою пропозицію визначити корабель і укомплектувати його моряками, які присягнули Україні, адмірал Касатонов сказав, що це... знизить боєготовність ЧФ.

капітан-лейтенанта тут замало. На це я відповів йому, що за цим капітан-лейтенантом стоять капітани 1-го рангу, командири з'єднань і частин, а сам він — народний депутат від Севастополя. Врешті-решт я запропонував Костянтину Петровичу відрядити до Севастополя мене разом з І. Тенюхом. Міністр погодився, і вже наступного дня ми були в Севастополі.

Нас чекали О. Ключев, М. Тихонов, Я. Древаль, Ю. Шалит та їхні підлеглі, що присягнули Україні, чекали дружини і діти. Настрій у моряків був дещо пригнічений: їх звільнили з ЧФ, а Україна ще не прийняла. Проте сам приїзд представників з Києва додав їм оптимізму.

Тим часом Ігор Тенюх організував складання, а я, як старший за військовим званням, здійснив приведення до присяги на вірність українському народові всіх бажаних офіцерів, мічманів і прапорщиків на території Севастопольської прикордонної застави.

Інформація про цю подію швидко дійшла до командувача ЧФ, який наказав вислати групу десантників для розшуку «лазутчиків з Києва» і фізично покарати їх. Проте наші прихильники надавали для пересування по місту різні автомобілі, що зробило нас невлотними і дозволило уникнути небажаних і неприємних зустрічей.

Перед від'їздом до Києва ми зустрілися з майором Віталієм Рожмановим, командиром батальйону морської піхоти. Він повідомив, що батальйон свідомо готовий виконати волю Верховної Ради України і присягнути на вірність українському народові, але командування бригади і ЧФ перешкоджає цьому. Я був у захопленні від мужності цих людей, які свідомо йшли на подвиг заради України. А 26 лютого 1992 року батальйон майора В. Рожманова присягнув українському народові. Про ці події у Севастополі газета «Народна армія» від 7 березня 1992 року писала: «...Незважаючи на обстановку морального терору, которую установило командование Черноморским флотом, отдельный батальон морской пехоты, которым командует майор Виталий Рожманов, принял присягу на верность народу Украины. Этот батальон по итогам за 1991 год признан лучшим в бригаде. Высокий авторитет его офицеров

в воинском коллективе морских пехотинцев. Наверное, поэтому командование флота решило как можно скорее избавиться от «паршивой овцы», которая, как известно, может испортить все стадо... Было принято решение о кадрировании батальона. Комбат майор Рожманов отстранен от командования... В настоящее время батальон разоружен... Командование Черноморского флота начинает внедрять методы психологического и идеологического террора...»

Прикро і дивно, що усе це безкарно для І. Касатонova, громадянина іншої країни, робилося на території суверенної держави, а громадяни України, що присягнули на вірність її народові, опинилися без роботи. Дійшло до того, що їм нічим було годувати сім'ї.

Не залишилося нічого іншого, як негайно звернувся до міністра Костянтина Морозова з проханням відрядити до Севастополя оперативну групу у складі генерала Васильєва, начальника служби військ і офіцерів — представників управління кадрів, мобілізаційного, фінансового та відділу ВМС України. Морозов з пропозицією погодився, і вже 3 березня 1992 року оперативна група під моїм керівництвом прибула до штабу ЧФ. Я відрекомендувався і попросив аудієнції у адмірала І. Касатонova. Мені відповіли, що

командувач прийме мене одного о 17-й годині. У призначений час я ввійшов до його кабінету. Адмірал Касатонов виявився досить привітною і цікавою людиною, не схожою ані на диктатора, ані на правопорушника. Ігор Володимирович вийшов назустріч і, вказавши на мій депутатський значок, спитав, чи усі офіцери Міністерства Оборони України є націоналістами. Я пояснив, що це державний прапор України. Адмірал запросив мене сісти, і почалася розмова, яка його зацікавила. На мої зауваження щодо права власності України на Чорноморський флот він сказав, що дотримується такої позиції: ЧФ є власністю трьох держав — Росії, України і Грузії, базується у їхніх портах, а тому є стратегічним і підпорядковується командуванню стратегічних сил СНД. Щодо звільнення зі служби моряків, які присягнули Україні, адмірал пояснив, що всі офіцери і прапорщики своєю присягою довели: вони бажають служити на флоті України, а не на стратегічному ЧФ. Я висловив думку про те, що вбачаю позицію адмірала такою, що суперечить чинному законодавству України і міжнародним правовим нормам, і на цьому етапі було б доцільно не проводити звільнення, а визначити принаймні один корабель і укомплектувати його моряками,

Міністр оборони України К.Морозов під час робочої поїздки до Севастополя, 1992 р.

Другий пункт Указу Президента України «Про невідкладні заходи будівництва Збройних Сил України» визначав ЧФ як стратегічні сили СНД. Це була велика послуга Росії.

які вже присягнули Україні. Адмірал Касатонов сказав, що таке рішення внесе розкол на ЧФ і знизить бойову готовність флоту. Після цієї бесіди у мене не залишилося жодного сумніву: Касатонов стійко стоїть на сторожі інтересів Росії.

Ввечері з телетайпу Севастопольського управління СБУ я передав до Міноборони на ім'я генерала Івана Біжана телеграму такого змісту:

«Легенда. Заступнику Міністра оборони України генерал-лейтенанту Біжану І. В. Доповідаю. Відповідно до розпорядження Міністра оборони України о 15.30 3 березня ц. р. приступив до роботи в управлінні Чорноморського флоту. Оперативна група МО України була прийнята начальником штабу флоту, визначені напрями роботи. О 17.00 відбулася бесіда з командувачем флотом. У ході бесіди адмірал Касатонов І. В. висловив тверду позицію про непідпорядкованість Чорноморського флоту Україні; що Чорноморський флот є оперативно-стратегічним об'єднанням, яке входить до об'єднаних збройних сил СНД, тому ні про яке розміщення оперативної групи МО України при штабі ЧФ у Севастополі не може бути й мови; що не Україна, а штаб ВМФ буде визначати склад кораблів, які виділятимуться ВМС України; відвідання з'єднань, частин і кораблів представниками МО України без особистого дозволу адмірала Чернавіна категорично заборонено; складання присяги в добровільному порядку на вірність народів України категорично заборонено до зустрічі голів держав 20 березня ц.р. Статтю 1 Угоди «Про стратегічні сили» тлумачить так, ніби мова у ній йде про військові формування і об'єкти, якими є з'єднання і частини, а ЧФ до них не належить. Вимагає усі питання стосовно флоту вирішувати тільки через штаб ВМФ СНД. Прошу підтвердити повноваження нашої групи для командування флоту і домогтися допуску до роботи у з'єднаннях, частинах і

кораблях ЧФ телеграмою на адресу командування ОЗС СНД. Підтверджуємо гостру необхідність заміни командувача Чорноморським флотом адмірала Касатонова І. В. Пропонуємо: висловити окрему думку Міністерства оборони України на адресу маршала Шапошнікова про відверте і категоричне нехтування адміралом Касатоновим І. В. вимог законів України і прийнятих домовленостей голів держав СНД, прав людини стосовно військовослужбовців — громадян України, хто склав і хто бажає скласти присягу на вірність українському народові; виключити з переліку з'єднань і частин, що виділяються до складу стратегічних сил управління, 30-ту дивізію протичовнових кораблів і 14-ту дивізію підводних човнів для запобігання розколу флоту; поставити перед командуванням ОЗС СНД питання про негайну передачу 1-ї бригади кораблів охорони водного району Міністерству оборони України, особовий склад якої вже присягнув Україні, для запобігання зменшення боєздатності, боєготовності та розправи над офіцерським складом. Вирішити питання про розміщення та всебічне забезпечення ОГ МО України при штабі ЧФ з командуванням ОЗС СНД. В.Лазоркін».

На рішення «зверху» довго чекати не довелося. Вже 5 квітня 1992 року під головуванням Леоніда Кравчука відбулося засідання ради оборони України, підсумком якого

стало видання Указу Президента України «Про невідкладні заходи будівництва Збройних Сил України». У пункті 2 цього Указу записано: «Сформувати Військово-Морські Сили України на базі сил Чорноморського флоту, дислокованого на території України». Проте частина друга пункту 2 погоджувалася на віднесення ЧФ до стратегічних сил СНД. Це була велика послуга Росії: «Міністерству оборони України приступити до формування органів управління Військово-Морськими Силами України, погодивши з Головнокомандувачем ОЗС держав Співдружності перелік кораблів і частин Чорноморського флоту, які тимчасово передаються в оперативне підпорядкування Стратегічних Сил держав Співдружності».

Як показала історія, немає нічого більш постійного, ніж тимчасове, а тому аж у 1997 році відбувся розподіл ЧФ, який закріпив експансію Криму Російською Федерацією через дислокацію там Чорноморського флоту РФ. Україні було виділено лише мізерну частку від колишнього ЧФ СРСР.

А вже за два дні після засідання РНБО, 7 квітня до Севастополя прибула парламентсько-урядова делегація України під керівництвом В. Дурдинця для реалізації Указу Президента України і призначення командувачем ВМС України контр-адмірала Бориса Кожина, командира Кримської військово-морської бази ЧФ. Була створена організаційна група ВМС України. Розпочалася планова робота над відродженням Військово-Морських Сил суверенної України. Цей процес проходив у жорстких умовах протидії з боку керівництва ЧФ РФ. Але це була перемога! Перемога віковичного прагнення Українського народу до незалежності.

Марія СТЕФАНЮК:

*«Рідний прапор злато-синій,
Як сонце на небі.
Ми за нього все, що маєм,
Віддамо в потрібі»*

Марія Стефанюк, поетичну добірку якої ми сьогодні подаємо на шпальтах часопису, народилася у невеличкому селі Торговиця Городенківського району, що на Івано-Франківщині — батьківщині видатних письменників Леся Мартовича та Василя Стефаника.

Життя цієї жінки видалося нелегким. Проте вона гідно витримала усі випробовування, які час від часу підкидала їй доля. Голодомор, що панував на західноукраїнських землях у повоєнні роки, був далеко не єдиним жахом, який пізнала її багатодітна родина. Бо вже у 1950 р. батьків Марії Миколаївни, її рідного брата та 80-річну бабцю органами НКВС було депортовано до Сибіру на примусове поселення. Саму ж Марію та її двомісячного сина від заслання та тортур врятувала та обставина, що її чоловік на той час проходив службу в лавах Радянської Армії. Чого було варто вісімнадцятирічній Марії самотужки виходити дитину, напевно, відомо лише їй. Утім

вона таки дочекалася повернення і чоловіка зі служби, і своїх рідних з місць заслання. Їм поталанило. На відміну від мільйонів інших українців — безвинно закатованих, страчених, департованих...

ПРИСЯГА

Ми є діти України,
А вона нам мати -
Рідна, люба і єдина,
Щедра і багата.
Синє небо, сонце ясне,
Місяць, зорі срібні.
А народ наш — українці —
Всі до нас подібні.
Рідний прапор злато-синій,
Як сонце на небі.
Ми за нього все, що маєм,
Віддамо в потрібі.
Наша віра — Свята Трійця
і Пречиста Мати.
Рідна мова. Нею вчились
Бога прославляти.
Присягаєм: Україну
Над усе любити,
І народ наш шанувати
І для нього жити.
Присягаєм: рідну мову
Завжди пам'ятати,
Нею вчитись, говорити,
Молитись, співати.
Як ріка не піде вгору,
Як сонце не згасне, -
Так й ми того не забудем,
Що рідне, що власне.
Нас ніколи ворог кляти
Здолати не зможе.
І дотриматись присяги
Поможи нам, Боже!

ЩОБ НЕ ЗАБУЛИ...

Із п'ятниці на суботу зорі мерехтіли,
Як на нашому подвір'ї кулі засвистіли.
Прокидайсь мерщій, Іринко, поглянь у віконце,
Ой, кого ж це будуть везти, як засвітить сонце
І настане вже нарешті нова божа днина,
Кого на той світ забрала страшна стрілянина?
Ми разом всі прислухались — що ж там так шуміло,
Аж у двері наші раптом щось загримотіло:
"Відкривайте! Відкривайте! Вдеремось до хати!
Вже не буде той «Бандера» на нас полювати!"
Увійшли вони до хати — чотири вояки,
А із ними ще здоровий кудлатий собака.
Довго в хаті щось писали, всюди роздивлялись,
Як вже сонечко сходило, аж тоді забрались.
Та й привезли Василечка в новенькому возі,
Підїхали під ворота, стали на дорозі.
В мене серце обірвалось, стала, як прибіта,
Лиш побачила, що сина хусткою накрито.
І завезли Василечка, де — ніхто не знає.
Там його вже біле тіло з Богом спочиває.
Ой, Васильку, мій синочку, гіркі мої ночі,
Як одна тебе згадаю, твої сині очі!
Ой, Васильку, мій синочку, куди ти поринув,
Чом ти свою рідну неньку навіки покинув?!!
Закопали хрест на місці, де віддав ти душу,
А я про це вже як свідок написати мушу.
Щоби люди не забули, вічно пам'ятали
Тих, хто за свободу їхню голови поклали...

УКРАЇНІ

Ой, радуйся, Україно,
Ой, радуйся, ненько!
Скоро, скоро уже прийде
Веснонька тепленька.
Прилетить зозуля сива
Та почне кувати.
Слава Богу, що воскресла
Україна — мати!
В усій величї воскресла,
Крові не пролила,
В боротьбі за свою волю
Розправила крила
І нове життя щасливе
Стала будувати.
І пісень дзвінких, веселих
Почала співати.
А ми будем працювати
Та Бога молити,
Щоби в нашій Україні
Було добре жити.

Міністерство оборони України
Департамент Охорони здоров'я
Центр медичної реабілітації
та санаторного лікування
«КРИМ»
запрошує вас!

Центр розташований у затишній долині біля знаменитої Ведмідь-гори. У центрі медичної реабілітації та санаторного лікування «Крим» є можливість пройти обстеження і лікування захворювань серцево-судинної системи, органів дихання, нервової системи, опорно-рухового апарату, сечостатевої системи тощо. В Центрі працює відділення екстракорпоральної літотрипсії, де консультує лікар-уролог і за допомогою найсучаснішої апаратури проводиться роздрібнювання каменів у нирках без порожнинної операції. Лікувально-діагностична база забезпечує проведення необхідних лабораторних, ендоскопічних, ультразвукових, рентгенологічних та інших досліджень, в тому числі — ехокардіографії, спірографії, бронхо- і гастродіоскопії. Працює кабінет гірудотерапії (лікування п'явками), грязелікарня. На території Центру розташовані плавальний басейн з морською водою, дельфінарії, два кінотеатри, унікальний світломузичний фонтан, дитячі майданчики.

АР Крим.
Алуштинський р-н, смт Партеніт.
Довідки за телефонами:
(06560) 4-57-11, 4-66-00, 4-67-39
або на сайті: www.cekrym.net

Тож доброго вам здоров'я
і приємного відпочинку!

«КВІТКА МОЯ, УКРАЇНО!»

Так поетично, ніжно і водночас патріотично назвав свою першу персональну фотовиставку помічник Міністра оборони України генерал-майор Віктор Алещенко. Через пейзажні та флористичні світлини автор спробував не тільки виказати широкому загалу своє сприйняття краси навколишнього світу, а й допомогти іншим відчутти гармонію рідної природи

— Я намагався вкласти в кожную фотографію позитивну енергетику, донести до людей своє тверде переконання у тому, як важливо для всіх нас любити свою землю, захищати її, усвідомлювати нашу спільну високу відповідальність за збереження її краси, — зауважив на відкритті виставки її автор. — Світ чарівний і багатогранний, але існує така вічна цінність, як краса рідної землі.

Автор фоторобіт ніби закликає: зберіть рідних, друзів на мандрівку до лісу, річки, гір! Осідлайте велосипеда чи станьте на лижі, щоб насолодитися гірським пейзажем чи сільським досвітком! Почакуйте з вудкою над плесом тихої заплави. Поспівайте або послушайте пісень біля багаття. Та чи можна перерахувати всі ті дива, які ми інколи чомусь ігноруємо...

ПРОМИСЛОВО-ТОРГОВЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО МИСЛИВПРОМПОСТАЧ

04073, Київ-73
пр. Московський, 20
тел.: (044) 464-49-69
419-78-78
e-mail: ohotsnab@ln.ua

Усі моделі
мисливської зброї
Іжевського
механічного
заводу

Гуртова та
роздрібна торгівля
товарами
виробників США,
Німеччини,
Фінляндії, Італії,
Чехії, Білорусі

Азербайджанські
ножі ручної роботи

Кращі у світі луки,
арбалети для
полювання, спорту
та відпочинку

ЦЕНТР ВОССТАНОВЛЕНИЯ ИНФОРМАЦИИ №1 в Украине

- **NEW!** Восстановление информации с FLASH-накопителей
- Восстановление информации с дисковых накопителей: HDD (в том числе RAID), DVD, CD и др.
- Гарантированное уничтожение информации
- Расследование ИТ – инцидентов и компьютерных происшествий (computer forensics)
- **Акция** : бесплатное восстановление данных с Hi-End жестких дисков Samsung и серверов HP

04071, г. Киев, ул. Верхний Вал, 34; тел.: 467-7540; www.epos.ua; e-mail: recovery@epos.ua